

SOITTAVAT MIEHET JA LAULAVAT NAISET

**- seitsemännen luokan ja lukion kaikille yhteisten
musiikinkurssien oppikirjojen sisällönanalyysi
sukupuoliroolien näkökulmasta**

Musiikkikasvatuksen
pro gradu-tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Musiikkitieteen laitos
Talvi 2001
Marketta Kosunen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Musiikkitieteen laitos
Tekijä Kosunen Marketta	
Työn nimi Soittavat miehet ja laulavat naiset - seitsemännen luokan ja lukion kaikille yhteisten musiikinkurssien oppikirjojen sisällönanalyysi sukupuoliroolien näkökulmasta.	
Oppiaine musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika talvi 2001	Sivumäärä 63 + liitteet 5
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille musiikin oppikirjojen sisältämiä sukupuolirooleja ja sukupuolistereotypioita sekä kartoittaa miesten ja naisten esiintymistä musiikin oppikirjoissa. Tutkimuskysymysten tavoitteena oli selvittää, korostuuko maskuliinisuus tai feminiinisyys määrällisesti oppikirjoissa ja miten maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä kirjoissa kuvataan. Ennako-oletuksenani oli, että miehet ovat musiikin oppikirjoissa naisia näkyvämpiä ja heitä kuvataan selvästi enemmän sekä kuvissa että teksteissä.</p> <p>Aineistona olivat kahden suuren kustantajan, Otavan ja WSOY:n musiikin oppikirjat, jotka on suunniteltu seitsemännen luokan ja lukion kaikille yhteisiä kursseja varten. Kaikki koululaiset joutuvat siis kosketuksiin aineiston kirjojen kanssa jossakin opiskelunsa vaiheessa. Aineiston valinnassa on otettu huomioon ajanmukaisuus, uusimmat aineiston kirjat ovat vuodelta 2000.</p> <p>Musiikin oppikirjojen kuvat ja asiatekstit tutkittiin sisällönanalyysin ja kontekstianalyysin avulla. Kuvien esittämät mies- ja naishahmot laskettiin määrällisesti ja luokiteltiin toiminnan mukaan omiin sisältöluokkiinsa. Tekstien analyysissa käytettiin määrällisen analyysin lisäksi myös kuvailevaa tulkintatapaa.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan miehet ovat musiikin oppikirjoissa naisia näkyvämpiä. Miessukupuoli vallitsee sekä kuvissa että teksteissä. Naisia kuvataan kirjoissa lähinnä laulajina, miehet puolestaan kunnostautuvat soittajina. Populaarimusiikkia, erityisesti sen soittamista, pidetään varsin miehisenä alueena, toisaalta myös länsimaisen taidemusiikin historiaa kuvataan yleensä miesnäkökulmasta. Teksteissä mielenkiintoisena poikkeuksena oli naisten suurempi esiintymistiheys yleisnimiä laskettaessa, erisnimet olivat yleensä miesten nimiä.</p>	
Asiasanat musiikin oppikirjat, sukupuolirooli, sukupuolistereotypia, piilopetussuunnitelma	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLTÖ

1	KIRJAT AUKI	3
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Aiemmat tutkimukset	7
2.2	Tutkimuksen tavoitteet	8
2.3	Tutkimuskysymykset ja -aineisto	9
3	KÄSITTEET	12
3.1	Sukupuolirooli	12
3.2	Sukupuoliroolisosialisaatio	14
3.3	Sukupuolistereotypia	16
3.4	Sukupuolten tasa-arvo	18
3.5	Piilo-opetussuunnitelma	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
4.1	Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	21
4.2	Kuvien analysointimenetelmät	22
4.3	Tekstien analysointimenetelmät	24
4.4	Tutkimuksen luotettavuus	25
5	TULOKSET	28
5.1	Musiikin aika: yläaste 1	28
5.1.1	Kuvat	29
5.1.2	Tekstit	31
5.2	Musikantti 7	32
5.2.1	Kuvat	32
5.2.2	Teksti	35
5.3	Intro	36
5.3.1	Kuvat	37
5.3.2	Tekstit	39
5.4	Amadeus – johdatus musiikin maailmaan	41
5.4.1	Kuvat	41
5.4.2	Tekstit	43
5.5	Amadeus – musiikkimaisemia	45
5.5.1	Kuvat	46
5.5.2	Tekstit	48

6 RIVIEN VÄLISTÄ JA KUVIEN TAKAA - TULOSTEN TARKASTELUA 50

6.1 Kuvat 51

6.2 Tekstit 54

7 KIRJAT KIINNI 57**LÄHTEET****LIITTEET**

1 KIRJAT AUKI

Kouluaikoinani minusta oli mukava katsella uudelta tuoksuvia oppikirjoja. Erityisesti musiikinkirja kiinnosti, olihan siinä mielenkiintoisia juttuja musiikin historiasta, jazzista ja bluesista ja paljon nuottimateriaalia. Kuuluisia laulajia, kitaristeja ja säveltäjiä, kaikki miehiä. Kerran sitä musiikin valinnaisryhmässä ihmeteltiin, mutta syytä ei etsitty.

Opiskeluaikana käteeni osui yläasteen valinnaisryhmille suunnattu musiikinkirja. Sen kannessa oli musta vasenkätinen basisti. Se nyt ei sinänsä kiinnitä vielä huomiota, mutta se kyllä, että basisti oli nainen. Ensimmäinen naisbasisti, jonka näin musiikin oppikirjassa.

Opettajat pyörittelevät samoja kirjoja vuosikausia. Niistä etsitään soittomateriaalia ja sopivaa tietoa. Se, mitä kirjoissa todella on, jää usein piiloon. Kirjat voivat sisältää omia piilo-opetussuunnitelmiaan vaikkapa naapurimaihin liittyvistä stereotyyppioista tai asenteellisuuksista tiettyä musiikinlajeja kohtaan. Kirja sisältää samankaltaista informaatiota myös sukupuolista. Kirjojen kuvat, tekstit ja laulut esittelevät sukupuolia omalla tavallaan. Sukupuolia ei aina kuvata tasapuolisesti. Oppimateriaali voi puolestaan vaikuttaa oppilaiden asenteisiin.

Luokassa oppilaat jakautuvat automaattisesti kahteen ryhmään, tytöiksi ja pojiksi. Nämä ryhmät erottuvat toisistaan sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti. Näihin ryhmiin liittyy paljon uskomuksia esimerkiksi siitä, että pojat ovat aktiivisia ja

tytöt passiivisia tai että tytöt ovat sosiaalisia, pojat eivät. Yksilöt eroavat kuitenkin toisistaan siinä missä tytöt pojista.

Yksilöllisyys on viime aikoina ollut koulumaailman puheenaihe. Myös tässä opinnäytteessä kaiken taustalla on ajatus yksilöistä tyttöyksilöiden tai poikayksilöiden sijaan. Opettajan tehtävänä on siis ohjata oppilaita kehittämään omia vahvuuksiaan sukupuolesta huolimatta ja kokeilemaan uutta ilman ennakoasenteita. Oppimateriaalikin on keino ohjata ajatuksia ennakkoluulottomampaan suuntaan.

1990-luvulla musiikkimaailmaan alkoi tulla uusia naisartisteja. Tuli ”tyttö”bändejä ja ”nais”rokkareita samalla, kun miehistä koostuvia yhtyeitä kutsuttiin vain ”bändeiksi” ilman etuliitteitä. ”Poika”bändiksi sanottiin vain poikien muodostamia lauluyhtyeitä, jotka eivät olleet enemmistön mielestä vakavasti otettavia muusikoita. Musiikkitunnilla en nähnyt rooleja rikottavan. Muutama rohkea tyttö saattoi uskaltautua rumpujen tai basson ääreen, pojat eivät halunneet laulaa mikrofoniin, vaan pyysivät tyttöjä. Jako meni usein ”tytöt laulaa, pojat soittaa” -periaatteella.

Oppikirjoissa on runsaasti poikia ja miehiä. Miehiä historian henkilöinä, johtajina, soittajina, laulajina. Naisia on vähemmän. Haluan tutkimuksessani selvittää, miten maskuliinisuutta tai feminiinisyttä käsitellään musiikin oppikirjoissa sekä kartoittaa naisten ja miesten roolijakoa musiikin maailmassa. Tarkastelen oppikirjoja sisällönanalyysin ja kontekstianalyysin avulla. Tavoitteenani ei ole pyrkimys nostaa jalustalle naisia tai miehiä, vaikka naistutkimuksen käsitteet ovatkin keskeinen osa opinnäytettäni. Lukijasta saattaa vaikuttaa siltä, että naiset ovat tutkimuksen kohteena. Naisten persoonasta kerrotaankin kirjoissa yleensä enemmän, miehiä kuvaillaan määrällisesti useammin, mutta paljon suoraviivaisemmin. Miesten elämää ei kaivella erityisen syvällisesti.

Sukupuolten välinen tasa-arvo ei ole työssäni erityisen keskeinen käsite. Tasa-arvon näkökulma osoittelee helposti sormella koulun tai oppimateriaalin puutteita ja löytää pelkästään negatiivisia puolia sukupuoliin liittyvistä asioista, kuten naisten ja miesten asemasta. Tasa-arvon käsite liittyy kuitenkin olennaisesti sukupuoliroolin ja sukupuolistereotypian käsitteisiin, eikä niitä voi käsitellä toisistaan erillisinä. Tasa-arvon vaatimus todetaan myös koululaissa, mutta tasa-arvon näkökulma on jokaisen opettajan itse valittava. Haluan työssäni tarkastella sukupuolten välistä tasa-arvoa näkökulmasta, joka sallii jokaisen yksilön tehdä haluamiaan valintoja sukupuolestaan riippumatta.

Kaikille yhteiset musiikin kurssit seitsemännellä luokalla vaikuttavat siihen, valitseeko oppilas musiikin vielä kahdeksi vuodeksi vai ryhtyykö hän seuraavan kerran opiskelemaan musiikkia vasta lukiossa. Musiikinkirjoja on mukava selata. Niitä saatetaan katsella koko vuosi, niistä luetaan kokeisiin ja niitä lainataan kotiin, jos kirjaa ei saa omaksi. Kirja on siis oppilaan mukana monessa menossa. Olisi sangen ikävää, jos tyttö ei tartu bassonvarteen tai poika ei suostu laulamaan pelkästään sen takia, että oppikirja ei näytä mallia tai opettaja ei muista rohkaista henkilökohtaisesti. Toivon, että tämä tutkimus palvelee niitä opettajia, jotka haluavat kiinnittää huomiota opetusmateriaalinsa laatuun ja siihen, saavatko oppilaat monipuolisia esimerkkejä musiikin ammattilaisista, sekä miehistä että naisista.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Oppimateriaaleissa esiintyy kaikenlaisia sukupuolirooleja ja niiden stereotypioita. Oppimateriaalin vaikutus oppilaan sukupuoliroolisosialisaatioon ei ole kuitenkaan kiistaton. Lapsi oppii sukupuoliin liittyvät roolit jo kauan ennen koulutaipaleensa aloittamista. Koulun oppimateriaaleilla ei siis voida sanoa olevan ensisijaista vaikutusta oppilaan sukupuolisosialisaatiossa, mutta vaikutus voi kuitenkin olla omaksuttuja rooliasenteita vahvistavaa tai toisaalta ristiriidassa omaksuttujen asenteiden kanssa (Huttunen& 1974, 25).

Oppimateriaalien asenteita muokkaava vaikutus voi olla joukkotiedotusvälineitäkin suurempaa. Oppilailta yleensä vaaditaan opeteltavan asian osaaminen, oli se sitten omien asenteiden vastaista tai ei. Jos opettaja vielä mukisematta myötäilee oppimateriaalin asenteita, saattaa muokkaava vaikutus olla vieläkin tehokkaampaa. Jos opettaja osaa ottaa oppikirjoista esille voimakkaasti asenteelliset kohdat, sukupuolirooliajattelua on mahdollista tulkita myös positiiviseen suuntaan. (Huttunen& 1974, 26-27).

Oppilaat eivät sopeudu passiivisesti tiettyyn sosialisatiomalliin vaan sosialisatio on aktiivinen tapahtuma. Oppimateriaali sinänsä ei tuota oppilaiden mieliin merkityksiä, vaan sen tekee materiaalin ja yleisön vuorovaikutus (Lahelma 1987, 42-43). En kuitenkaan täysin usko siihen, että oppimateriaaleilla ei olisi mitään vaikutusta

oppilaan asenteisiin. Varsinkin murrosikää lähestyttäessä oppilaat pohtivat sukupuoli-identiteettiään ja etsivät rooliaan sukupuolisessa ympäristössä. Malleja ja vahvistusta omille ajatuksille etsitään kaikkialta, harrastuksista, julkisuudesta tai koulumaailmasta.

Oppikirjoissa, kuten muussakin kirjallisuudessa teksteillä on useita tasoja. Selander (1991) jakaa oppikirjatekstin kolmeen osaan: 1. faktat ja selitykset, 2. arvot ja arvioinnit sekä 3. itsestäänselvinä pidetyt asenteet. Selander (emt.) peräänkuuluttaa analyttistä tekstin lukemista sekä opettajalta että oppilailta. Oppikirjateksteissä voi piileksiä mitä moninaisimpia piilo-opetussuunnitelmia. Tekstien merkitysten tarkka tutkimus edistää tietoisuutta oppikirjojen arvoista ja asenteista, olivat ne kasvatustieteessä sitten hyviä tai huonoja.

2.1 Aiemmat tutkimukset

Oppikirjojen sukupuoliroolien tutkimuksella on Suomessa vielä lyhyt historia: sukupuolirooleja on kyllä tutkittu jo pitkään, mutta syvällisemmin aiheeseen on tartuttu koulun näkökulmasta vasta 1980- ja 1990-luvulla Lahelman toimesta. Suomalaisen tutkimusmateriaalin käyttäminen lähdeaineistona perustuu siihen ajatukseen, että suomalainen oppikirjallisuus eroaa muiden maiden kirjallisuudesta samalla tavoin kuin koulukulttuuritkin eroavat toisistaan. Koulun sukupuoliroolien tutkijana suomalaisia pioneereja ovat Lahelma sekä tutkijaryhmä Huttunen ja Happonen, joiden julkaisuja käytän tutkimukseni päälähteinä.

Lahelma (1992, 78) on tutkittuaan useita työtä esitteleviä oppikirjoja (ympäristöoppi, kansalaistaito, yhteiskuntaoppi, oppilaanohjaus ja historia) todennut, että kirjojen teksteissä ei juurikaan kuvata työntekijöiden sukupuolta. Sukupuolineutraalisuus kuitenkin sukupuolistuu, kun haastatellaan eri ammattien edustajia. Yleensä haastateltu on ammattien enemmistösukupuolen edustaja. Myös muiden aineiden oppikirjoissa ja -materiaaleissa on samankaltainen suuntaus. Kielten oppikirjat kuvaavat myös tyttöjä, tosin melko stereotyyppisissä yhteyksissä. (Lahelma & 1999, 100-101.)

Sukupuoliroolien analysoinnin kohteena ovat olleet myös aapiset (Palmu 1991) ja englannin oppikirjat (Ruponen & Takala 1985; Cleve 1984). Aapiset esittelevät enimmäkseen mieshahmoja. Naisia kuvataan äitinä, hoivaajana tai opettajana,

fantasiahahmot saavat yleensä maskuliinisen olemuksen ja miehistä käytetyt ilmaukset ovat muutenkin monimuotoisempia. (Palmu 1991, 79-84.) Englannin oppikirjoista löytyy samansuuntaisia kuvauksia: nainen on äiti ja hoitaa kotia, mies tekee töitä kodin ulkopuolella (Cleve 1984, 330-333).

Yläasteen ja lukion musiikin oppikirjojen sukupuolirooleja ei juurikaan ole tutkittu. Saini (1990) on tutkinut sisällönanalyysin avulla ala-asteen musiikinkirjojen sukupuolirooleja ja stereotyyppioita lähinnä yhteiskunnassa ja työelämässä esiintyvien roolien näkökulmasta. Yläasteen ja lukion musiikin oppikirjat eivät ala-asteen kirjojen tavoin sisällä laulujen kuvituksia, kuvat liittyvät lähinnä musiikin historian henkilöihin tai musiikin harrastamiseen. Laajempi yhteiskunnallinen näkökulma siis puuttuu. Kirjojen kuvissa ja teksteissä ei esitellä merirosvomiehiä tai sairaanhoitajanaisia, vaan kyse on tavalla tai toisella musiikkiin liittyvistä ihmisistä, ”musiikin työläisistä”.

2.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esille musiikin oppikirjojen sisältämiä sukupuolirooleja ja sukupuolistereotyyppioita sekä kartoittaa miesten ja naisten esiintymistä musiikin oppikirjoissa. Pyrkimyksenä on tunnistaa erityisen asenteellisia sukupuolirooleja oppikirjoissa ja eliminoida musiikin oppikirjojen sisältämiä sukupuolistereotyyppioihin liittyviä piilo-opetussuunnitelmia.

Tarkastelun kohteena ovat suomenkieliset musiikin oppikirjat, jotka on ensisijaisesti tarkoitettu pakollisia, kaikille yhteisiä kursseja varten. Mukana ovat peruskoulun seitsemännen luokan sekä lukion kurssien *musiikin työpaja* ja *suomalaisena musiikin maailmassa* -oppikirjat. Kaikille yhteiset kurssit on valittu tutkittavaksi sen vuoksi, että ne on suunnattu kaikille oppilaille, eikä pelkästään musiikkia harrastaville tai musiikin valinneille oppilaille.

Kaikkien aineiden oppikirjojen sukupuoliroolit ja niihin liittyvät stereotyyppiat ovat usein niin piileviä, ettei niitä normaalissa opetustilanteessa edes havaita. On helppo sanoa, ettei opetusmateriaalilla ole mitään vaikutusta oppilaiden ajatuksiin tai asenteisiin, mutta entä jos näin kuitenkin on. Sen vuoksi tutkimukseni tavoitteena on myös herättää opettajien ajatuksia sukupuolirooleista, onhan oppilaan tietoisuus omasta

sukupuolesta jatkuvasti läsnä. Sukupuolen ei tulisi asettaa rajoituksia oppilaan kokemuksille musiikista ja sen harrastamisesta.

Haluan omassa opetustyössäni opetella välttämään oppilaiden piilevää lajittelua esimerkiksi sukupuolen mukaan. Hyvä alku oppituntien tarkempaan analysointiin on nimenomaan oppimateriaalin tarkastelu. Joskus voi olla tarpeen esitellä naissäveltäjiä tai naiskapellimestareita, toisinaan voidaan käsitellä poikakuorojen innokkaita laulajia. Opettajan tehtäväksi jää miettiä, antaako valmis oppimateriaali tarpeeksi monipuolisia esimerkkejä ja malleja.

Vaikka käytän tutkimuksessani naistutkimuksen käsitteitä, tarkoitukseni ei ole hankkia tietoa pelkästään naisista tai tytöistä. Yhtä hyvin voisin käsitellä aihetta miestutkimuksen näkökulmasta. Naisia ja heidän sukupuoliroolejaan koskevan tiedon hankkiminen on tapauksessani luonnollisempi subjektiivisempaa, mutta pyrkimys on kuitenkin löytää tietoa molemmista sukupuolista mahdollisimman objektiivisesti, paikoin jopa sukupuolineutraalisti, kumpaakaan sukupuolta korostamatta tai unohtamatta. Itse asiassa sukupuoliin liittyvä tutkimus on rakentunut niin, että hankkimalla tietoa toisesta oppii väkisinikin jotain myös vastakkaisesta sukupuolesta.

2.3 Tutkimuskysymykset ja -aineisto

Haluan tutkimuksessani pääasiassa kuvailla ja tarkastella musiikin oppikirjojen kuvaa naisista ja miehistä. Rinnakkaisena kysymyksenä haluan selvittää, onko musiikin oppikirjoihin muodostunut musiikin tekemiseen tai harrastamiseen liittyviä sukupuolirooleja. Musiikin ja muusikoitten maailma on osa yhteiskuntaa ja peilaa siten sukupuolirooleja, joita pidetään kulttuurissa toivottavina tai ”oikeina”. Luulen, että musiikin oppikirjat ovat oman aikansa kuvia siinä missä historian tai uskonnon kirjatkin ja toistavat tiettyjä ajatuksia ja asenteita.

Aikaisempia tutkimuksia ja eri aineiden oppikirjoja selattuani ennako-oletukseni on, että naisia esitellään miehiä vähemmän sekä kuvissa että teksteissä. Taidemusiikin esittäjänä naiset ja miehet ovat usein tasavertaisia, mutta kevyen musiikin puolella naiset eivät ole miesten kanssa samanlaisessa asemassa. Miessäveltäjiä esitellään käsitykseni mukaan runsaasti, mutta naissäveltäjät ovat kirjoissa yleensä harvinainen poikkeus.

Löytääkseni ratkaisun varsinaiseen pääongelmaan, pyrin hakemaan vastausta seuraaviin osakysymyksiin:

- 1) korostuuko maskuliinisuus tai feminiinisyys määrällisesti musiikin oppikirjoissa?
- 2) millä tavoin maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä kuvataan?
- 3) onko selvästi havaittavia sukupuolistereotypioita tai sukupuoliin liittyvää asenteellisuutta? entä piilo-opetussuunnitelmia?

Tutkimusaineistokseni olen valinnut suomenkielisiä musiikin oppikirjoja, joita kokemukseni mukaan käytetään yleisesti musiikkitunneilla seitsemännellä luokalla ja lukion kaikille yhteisillä musiikin kursseilla. Aineiston valintaperusteena on edellä mainittujen kurssien pakollisuus. Jokaisen oppilaan tulee osallistua musiikin opetukseen seitsemännellä luokalla. Samoin lukiolaisen tulee valita musiikkia ainakin yhden kurssin verran. Tavallisesti valittavana on joko musiikin työpajakurssi tai kurssi ”suomalaisena musiikin maailmassa”. Suurin osa oppilaista joutuu siis kouluaikaanaan tekemisiin kyseisille kursseille tarkoitettujen oppikirjojen kanssa. Toisinaan lukion opiskelijat joutuvat ostamaan kirjan omakseen.

Aineisto koostuu kahden suuren oppikirjakustantamon, WSOY:n ja Otavan uusimmista musiikin oppikirjoista. Yleisnäkymältään kirjat ovat varsin ajanmukaisia, viimeisimmät painokset on otettu 1990-luvun loppupuolella. Uusin oppikirjoista, WSOY:n kustantama Intro on julkaistu vuonna 2000. Materiaali on siis varsin uutta, nähtäväksi jää, edustavatko myös sukupuolia koskevat asenteet uusinta ajattelua vai ovatko vuosikymmenten takaiset sukupuoliroolit edelleen vallalla.

Aineistoa valittaessa ei ole etsitty ”herkullisia” kuvituksia tai muuten mielenkiintoisen näköisiä kirjoja, vaan kaikki WSOY:n ja Otavan pakollisten kurssien uusimmat oppikirjat on otettu mukaan tutkimukseen. Kirjoista kaksi on naisten, kolme miestyöryhmän tekemiä. Aineistoon on siis valittu sekä miesten että naisten tekemiä oppikirjoja monipuolisen kokonaisnäkemyksen saamiseksi. Seuraavaan taulukkoon on listattu tutkimuksen kohteena olevat musiikin oppikirjat tekijöineen:

TAULUKKO 1. Tutkimuksen kohteena olevat musiikin oppikirjat.

Kustantaja / Luokka-aste	7. luokka	Lukion kaikille yhteiset kurssit
WSOY	Juutilainen, Esa-Markku & Kukkula, Tapio: Musiikin aika 1	Juutilainen, Esa-Markku & Kukkula, Tapio : Intro
OTAVA	Kangas, Petri & Suomela, Matti: Musikantti 7	Kasper, Eira & Lampila, Raija: Amadeus – johdatus musiikin maailmaan Kasper, Eira & Lampila, Raija: Amadeus – musiikkimaisemia

3 KÄSITTEET

Tutkimukseeni liittyviä käsitteitä käytetään usein normaalissa puhekielessä. Siitä huolimatta esimerkiksi sukupuoliroolin tai sukupuolistereotypian käsitteen merkitystä ei aina mietitä erityisen syvällisesti. Sukupuoleen liittyvien käsitteiden selittäminen on kuitenkin helppoa, sillä ne perustuvat ihmisten jokapäiväiseen elämään ja sen asettamiin vaatimuksiin. Käsitteistä tärkeimmän, sukupuoliroolin, kautta pyrin tarkastelemaan ja selittämään muita tutkimukseni käsitteitä, lähinnä suomalaisen lähdekirjallisuuden perusteella.

3.1 Sukupuolirooli

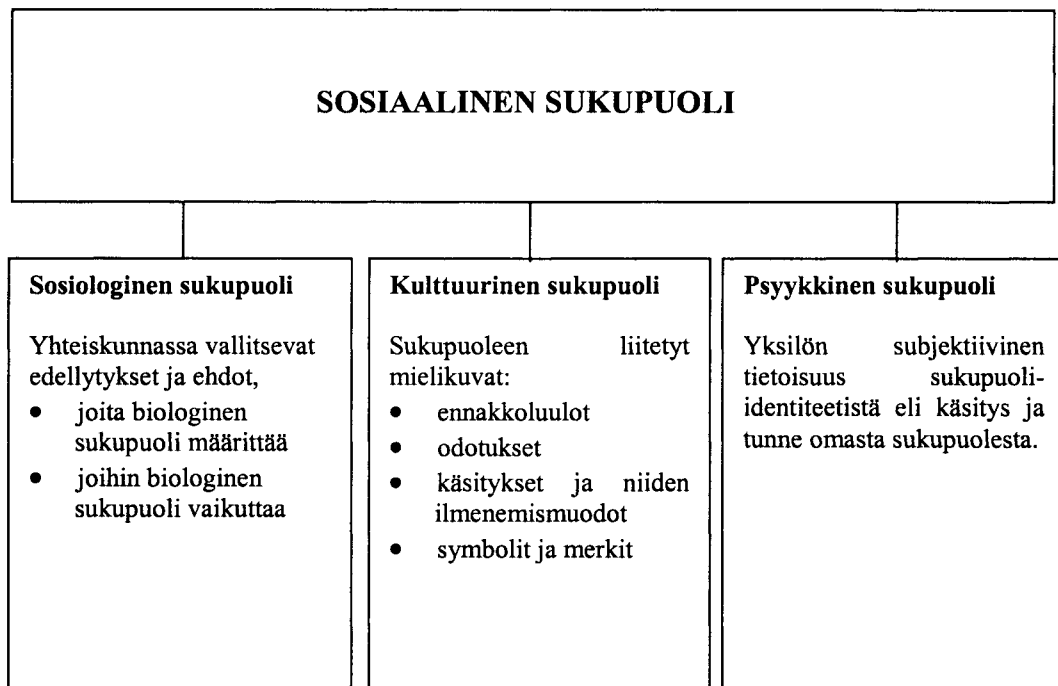
Sukupuolirooleilla tarkoitetaan niitä käyttäytymistapoja, joita yhteisössä pidetään tietyille sukupuolelle sopivina ja niitä odotuksia, jotka kohdistetaan naiseen tai mieheen hänen sukupuolensa vuoksi. Sukupuolirooli määrää, mitä yksilön luonteenpiirteitä tulee voimistaa, mitä puolia heikentää tai hillitää hänen sukupuolensa mukaan. (Määttä & Turunen 1991, 14-16.)

Sukupuolirooleista voidaan erottaa biologisen sukupuolen (*sex*) tai sosiaalisen sukupuolen (*gender*) antamat roolit. Biologisesta sukupuolesta puhuttaessa painotetaan fyysisiä ominaisuuksia, sosiaalinen sukupuoli puolestaan tarkastelee naisia ja miehiä

kulttuurin luomina sosiaalisina ryhminä. Biologinen sukupuoli on suhteellisen helppo erottaa, sosiaalisen sukupuolen määrittäminen on luonnollisesti vaikeampaa. (Määttä & Turunen 1991, 14-16.)

Sosiaalista sukupuolta tarkastellessa määritellään maskuliinisina ja feminiinisinä pidettyjä piirteitä (Lahelma 1987, 13). Sosiaalinen sukupuoli muuttuu kulttuurisesti. Yhteiskunnan muuttuessa myös naiseen tai mieheen kohdistetut odotukset muotoutuvat uudelleen. (Lahelma 1987, 28.) Eri kulttuureissa naisilla ja miehillä on siis katsottu olevan erilaisia tehtäviä, ja naisen ja miehen sosiaalinen sukupuoli on tällä tavalla ollut määriteltävissä maskuliinisen ja feminiinisten roolien mukaan.

Reisby (1999, 23) jakaa sosiaalisen sukupuolen käsitteen vielä kulttuuriseen, sosiologiseen ja psyykkiseen sukupuoleen. Hän kuitenkin korostaa, että sukupuolen tasot voi erottaa toisistaan vain analyttisesti:

KUVIO 1. Sukupuolen sosiaalisen konstruktion tasot (Reisby 1999).

Sukupuoliroolit ovat aina enemmän tai vähemmän keinotekoisia, sillä sukupuolille kohdistetaan odotuksia biologisista (fyysisistä ja psyykkisistä) edellytyksistä huolimatta. Yhteisöstä riippuen naiselta tai mieheltä saatetaan vaatia sukupuolelle ”normaalia” käyttäytymistä tilanteissa, joissa sukupuolella ei oikeastaan ole merkitystä.

Nämä käyttäytymis- ja toimintasäännöt eivät yleensä ole virallisia, mutta kirjoittamattominakin ne ovat usein vaativia, jopa ehdottomia. (Huttunen & 1974, 14.)

Islantilainen pedagogi Olafsdottir (1999, 51) toteaa, että jo päiväkotiyksiköissä pojat eivät rohkeasti tarttua tehtäviin, joissa tytöillä on erityinen monopoli. Tytöt puolestaan pitäytyvät tyttöjen toiminnoissa ja haluavat poikien tavoin täyttää omalle sukupuolelleen asetettuja rooliodotuksia, jotka lapset aistivat jo kahden vuoden ikäisinä. Ongelmana Olafsdottir pitää sitä, että pojat ja tytöt urautuvat omiin rooleihinsa ja pelkäävät tuntematonta, eivätkä uskalla kokeilla uusia alueita laajentaakseen minäkuvaansa.

Sukupuolirooleille on muodostunut aikojen saatossa historiallinen ja moraalinen oikeutus (Määttä & Turunen 1991, 14-16). Asioita tehdään vielä nykyäänkin tietyllä kaavalla ainoastaan sen takia, että niin on aina tehty. Sukupuolirooleihin sitoudutaan alitajuisesti, vaikka yritetäänkin kenties tehdä toisin, roolien vastaisesti tai sukupuolineutraalisti. Koulussa sukupuoliroolit antavat raamit, joiden sisällä kasvun suotaisiin tapahtuvan. Roolirajojen ylittäjiin suhtaudutaan epäilevästi, kenties pelokkaastikin, ja tilanteen ”korjaamiseksi” pyritään selkeyttämään ja korottamaan aitoja, joiden sisällä oppilaitten toivotaan pysyvän.

3.2 Sukupuoliroolisosialisaatio

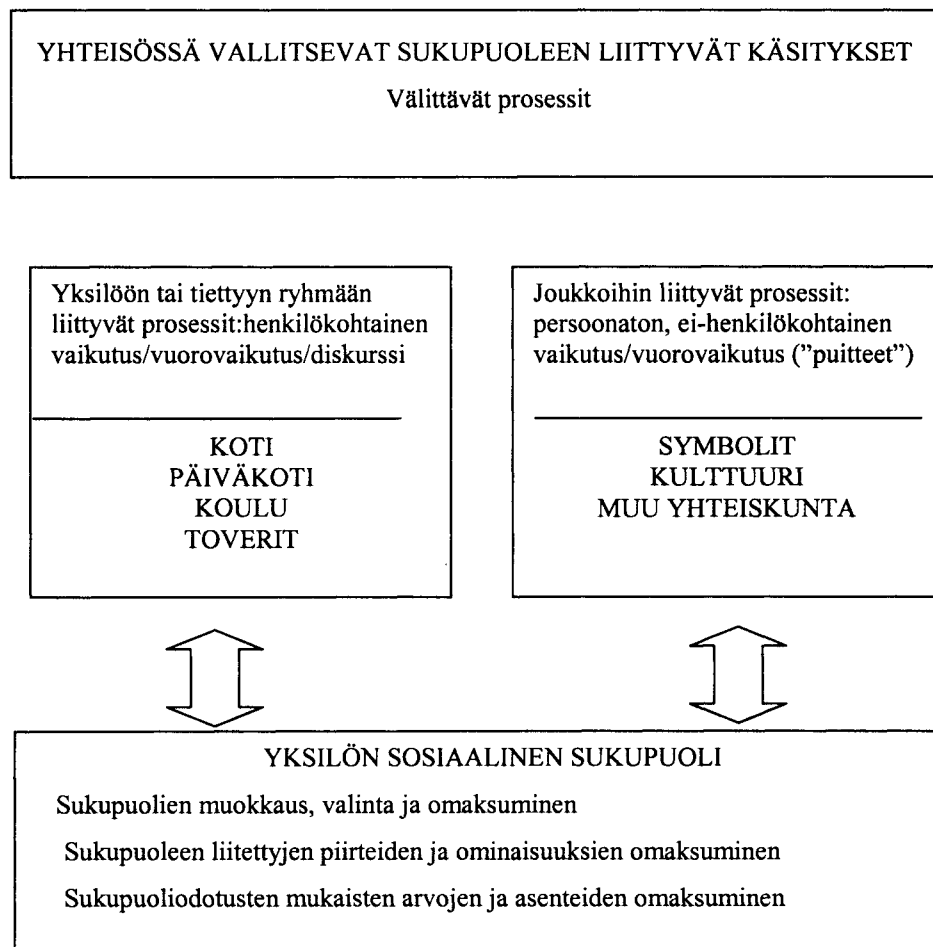
Sukupuoliroolisosialisaatio on se prosessi, jonka aikana lapsi tai nuori oppii sellaiset tiedot, taidot ja asenteet, jotka ovat välttämättömiä oman sukupuoliroolin ja sukupuoli-identiteetin muodostumiselle (Määttä & Turunen 1991, 20). Lapset oppivat oman sukupuoliroolinsa sosialisaation kuluessa. He myös oppivat samalla vierastamaan asioita, jotka liittyvät vastakkaisen sukupuolen rooliin. Sukupuoliroolisosialisaatiokäsite liittyy läheisesti sukupuolistereotyyppioihin, stereotyyppien antama kuva saattaa vääristää naisten ja miesten todellisen eron, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, että lapset oppivat jo nuorena sukupuolten väliset arvostuserot, vaikka eroja ei millään lailla korostettaisikaan. (Lahelma 1987, 28-29.)

Saarnivaara (1990, 93) korostaa, että sosialisaatiolle olennaista on vuorovaikutus yhteiskunnan kanssa. Sosialisaatioprosessissa lapsesta tulee häntä

ympäröivän yhteisön jäsen ja hän omaksuu kulttuuria ylläpitävät mallit, normit, arvot ja rutiinit. Hän oppii myös erilaiset yhteiskuntaa ja sen jäseniä (miehiä ja naisia) koskevat uskomukset, ennakkoluulot ja rutiinit. Roolien oppiminen perustuu lähinnä siihen, että ympäristö palkitsee lasta tämän sukupuolelle ominaisesta käyttäytymisestä (Huttunen& 1974, 20).

Sosialisaatioprosessi ei ole pelkästään sukupuoliroolien passiivista omaksumista, vaan tytöt ja pojat konstruoivat aktiivisesti omaa rooliaan sukupuolisessa ympäristössään. Sosiaaliset identiteetit muovautuvat jatkuvasti lähinnä kanssakäymisen tuloksena. Niin ikään käsitykset sukupuolesta muovautuvat läpi elämän kestävässä prosessina. Prosessiin vaikuttavat biologisen sukupuolen ja persoonan ohella useat ympäristöstä tulevat vaikutteet. (Reisby 1999, 22.)

Marjatta Tarmo (1989) on hahmotellut tutkimuksessaan kanavia, jotka vaikuttavat sukupuoleen liittyvien tietojen välittymiseen lapsille ja nuorille:

KUVIO 2. Sukupuoleen liittyvien seikkojen välittyminen eri kanavien kautta (Tarmo 1989, 2).

Kuviossa on mukana tiedostetun tiedon ohella myös tiedostamattomia asioita. Juuri tämä tiedostamaton tieto siirtää perinteisiä käsityksiä eteenpäin voimakkaasti, sillä tiedostamattomia asenteita on vaikea muuttaa tai kyseenalaistaa. (Tarmo 1989, 3.)

Lapsi viettää suuren osan elämästään päiväkodissa ja koulussa, jotka ovat kenties yhteiskuntamme suurimmat sosiaalistajat. Koulussa sukupuoliroolin socialisaatioon vaikuttaa erityisesti opettaja. Myös oppimateriaalin sisältö, opetussuunnitelmat sekä koulutyöskentelyn muodot ja sisällöt muokkaavat omaksuttuja sukupuolirooleja. (Määttä & Turunen 1991, 21.) Opettajan merkitys oppilaan asenteille ja uskomuksille naisen ja miehen rooleista on siis monella tapaa merkittävä. Opettajan omat käsitykset ja stereotyyppit voivat muokata oppilaan minä- ja maailmankuvaa sekä positiiviseen että negatiiviseen suuntaan.

Ennen kouluunmenoan lapsi on harvoin (päiväkotia lukuun ottamatta) osa ryhmää, joka jakautuu kahtia tytöiksi ja pojiksi. Koulussa oppilas on sitten tyttö tai poika, välimuotoja ei tunneta. Tyttöjen leikit tai poikien touhut koetaan entistä vahvemmin sukupuoleen sidottuina, väärin käyttäytyviä saatetaan rankaista karkottamalla vertaisryhmästä. Opettaja on siis tavallaan myös ulkopuolinen koulussa tapahtuvassa socialisaatioprosessissa.

3.3 Sukupuolistereotypia

Otavan uusi sivistyssanakirja (1991) määrittelee stereotypian termein 'kaavamaisuus' tai 'jäykkämuotoisuus'. Sukupuolistereotyyppit liittyvät olennaisesti sukupuolirooleihin. Ne ovat uskomuksia ja käsityksiä naisen ja miehen olemuksesta, tehtävästä ja asemasta (Saarnivaara 1990, 89). Määttä ja Turusen (1991) mukaan ne ovat yliyksinkertaistuksia, joilla muodostetaan kuva jonkin ihmisryhmän ominaisuuksista, jotka sitten kohdistetaan koskemaan kaikkia samaan ryhmään kuuluvia. Persoonan yksilöllisiin ominaisuuksiin ei stereotyyppioita muodostettaessa siis kiinnitetä huomiota (Lahelma 1987, 28).

Sukupuolistereotyyppiat voidaan jakaa kahteen ryhmään:

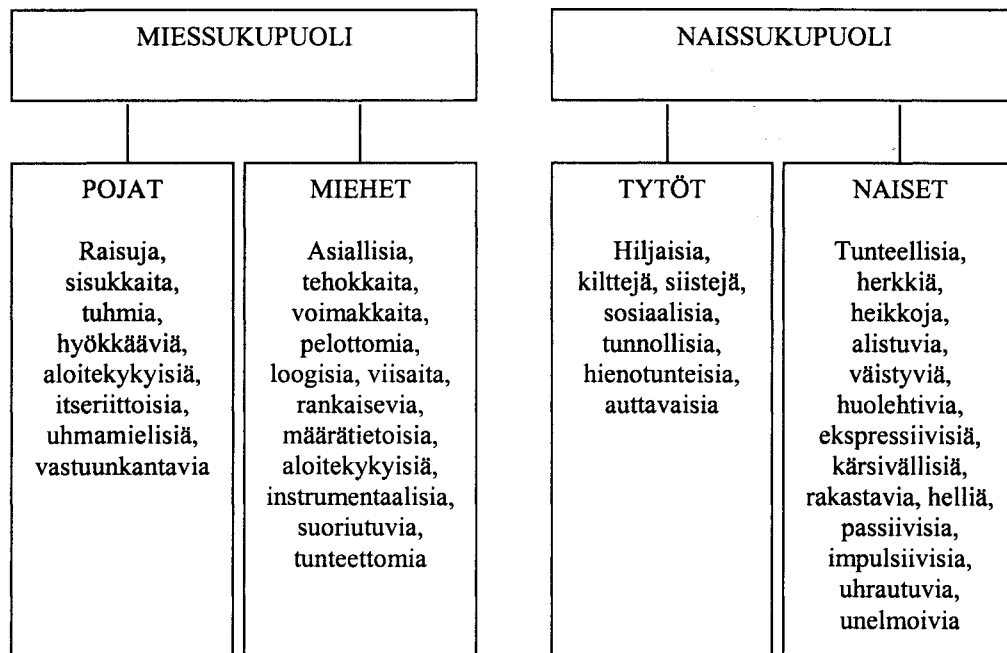
1. *Olemus*-stereotyyppiat, joilla voidaan kertoa minkälaisia miehet ja naiset ovat (esim. miehet ovat itsevarmoja, aktiivisia tai johdonmukaisia ja naiset tunteellisia, herkkiä tai kärsivällisiä).
2. *Rooli*-stereotyyppiat, jotka kertovat mitä miehet ja naiset tekevät sekä mitä heidän sopii ja kuuluu tehdä.

Suurin osa maskuliinisuuteen tai feminiinisuuteen yhdistetyistä stereotyyppioista on pelkkiä uskomuksia, joita minkäänlaiset tutkimustulokset eivät osoita oikeiksi. (Määttä & Turunen 1991, 17.) Ihmisen käyttäytymistä, ajattelua ja asenteita ohjaavat roolit ovat niin vahvoja, että tietyssä sukupuolella ilmenevää yhdenmukaisuutta on alettu pitää sukupuolen persoonallisuuteen kuuluvana ominaisuutena. Näin on luotu myytti maskuliinisuudesta tai feminiinisuudesta, joiden muoto vaihtelee kulttuurista toiseen, joskus myös kulttuurin sisäpuolella. (Huttunen & 1974, 14.)

Stereotyyppiat ohjaavat yksilöiden asenteita ja ajattelua, mikä ruokkii ennakkoluuloja. Ne voivat myös liittyä osaksi yksilön minä- ja maailmankuvaa. Sukupuolistereotyyppiat toimivat myös ennustuksina, jotka alkavat toteuttaa itseään ympäristön ja yhteiskunnan painostuksen alla. (Määttä & Turunen 1991, 18.) Tästä esimerkkinä voisi olla balettiä tanssiva poika, jonka innostus harrastukseensa hiipuu vähitellen, kun ympäristöstä alkaa kuulua vihjailuja ”tyttöjen touhuista”.

Koulumaailmassa sukupuolien stereotyyppit näkyvät jo henkilökuntarakenteessa. Luokanopettajat ovat usein naisia, keittiöhenkilökunta samoin ja talonmies tai kouluisäntä tittelinsä mukaisesti miespuolisia. Koulussa vallitsee samanlainen stereotyyppinen rooliodotusjärjestelmä kuin muuallakin yhteiskunnassa (Huttunen & 1974, 15). Näennäisestä sukupuolineutraalisuudesta huolimatta pojilta ja tytöiltä odotetaan sukupuolistereotyyppistä käyttäytymistä. Näitä stereotyyppioita siis opitaan sekä mallioppimisen että palkitsemisen avulla.

Oppikirjojen oppisisällöissä stereotyyppiat ilmenevät lähinnä sukupuolten erilaisuuden korostamisena tai sukupuolten käyttäytymisen ja toimintojen erilaisuutena. Oppikirjan sisältämissä teksteissä tai kuvissa voi olla asetelmia, jotka ohjaavat lukijoiden käsityksiä sukupuolten persoonallisuuden piirteistä. Nämä piirteet voivat sitten lukijan mielessä muotoutua sukupuoliroolien ominaisuuksiin liittyviksi stereotyyppioiksi, joita esitellään seuraavassa kuviossa. (Huttunen & 1974, 45-46.)

KUVIO 3. Sukupuoliroolien ominaisuuksiin liittyvät stereotyyppit. (Huttunen & 1974, 46.)

Myös Peepre ja Keinänen (2000, 247) ovat niin ikään löytäneet kirjallisuudesta miehille tai naisille määriteltyjä luonteenpiirteitä, joiden voidaan sanoa olevan enemmän tai vähemmän stereotyyppisiä. Naisia kuvataan kirjallisuudessa tuntevina, sopuisina, vastaanottavaisina ja avoimina hahmoina, jotka pitävät taiteista. Miehiä osaksi jää olla ajattelevia, aggressiivisia, hyökkääviä ja sulkeutuneita henkilöitä, jotka vannovat mieluummin tieteen nimeen.

3.4 Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi koululaitokselle asetetuista yhteiskunnallisista tehtävistä. Vaatimus on esitetty koululainsäädännössä, ja tasa-arvolakikin edellyttää asetettuihin tavoitteisiin pyrkimistä. Tasa-arvon käsitettä ei ole kouluissa useinkaan määritelty. Koululaitoksen on vaikea yhteisesti tavoitella päämäärää, jonka sisältöä ei käytännössä tiedetä.

Lahelma (1987) esittelee kolme näkökulmaa sukupuolten tasa-arvon käsitteestä. Ensimmäinen näkökulma painottaa miesten ja naisten samoja mahdollisuuksia ja yhtenäisiä oikeuksia yhteiskunnan eri osa-alueilla, erityisesti perheessä ja työelämässä. Tältä kannalta katsottaessa naisia ja miehiä pidetään olemuksellisesti samanlaisina, tasa-arvon esteenä ovat epäoikeudenmukaiset yhteiskuntarakenteet, arvot ja asenteet.

Toisaalta tasa-arvoisessa yhteisössä ihminen voi tehdä itseään koskevia ratkaisuja muultakin pohjalta kuin siltä, mikä hänen sukupuolensa on. Biologisesta sidonnaisuudesta huolimatta sukupuoli on vain yksi ominaisuus, jolla ei ole tekemistä ihmisen muiden ominaisuuksien tai valintojen kanssa (Lahelma 1987, 8). Tämä näkökulma vapauttaa yksilön käyttämään kaiken potentiaalinsa, kyvykkyytensä ja lahjakkuutensa.

Kolmas näkökulma edustaa sitä kantaa, että naisten kokemuksia pidetään yhtä tärkeinä ja arvokkaina kuin miestenkin. Näkökulma siis korostaa naisten ja miesten välistä erilaisuutta sekä biologisen sukupuolen että kulttuurillisen sosiaalistumisen alueella. Ei ole siis tarpeen tehdä naisista miesten kaltaisia, vaan kohottaa naisominaisuuksia arvohierarkioissa nykyistä korkeammalle. (Lahelma 1987, 8.)

Tässä työssä tasa-arvon käsitettä tarkastellaan näkökulmasta, jonka mukaan tytöt ja pojat ovat erilaisia siinä missä kuka tahansa oppilas ja hänen vierustoverinsa. Tasa-arvon tavoite on siis siinä, että kukin saa yksilöllisesti tehdä omia valintojaan omista lähtökohdistaan huolimatta sosiaalisesta ryhmästään.

3.5 Piilo-opetussuunnitelma

Opetuksen perustana voidaan pitää opetussuunnitelmaa. Virallisten opetussuunnitelmien ja jokaisen opettajan muokkaamien opetussuunnitelmien lisäksi koulu vaikuttaa oppilaisiinsa myös monilla tavoilla, joiden merkitystä ei voida tarkoin arvioida. Kirjattu opetussuunnitelma ei kerro kaikkea mitä oppilaat kouluaikaansa omaksuvat. Sen vuoksi opetussuunnitelma-käsitteen rinnalle on tarpeen ottaa piilo-opetussuunnitelman käsite.

Piilo-opetussuunnitelmat voivat olla joko tiedostettuja tai tiedostamattomia keinoja opettaa asioita, arvoja tai toimintoja, joita ei ole kirjattu virallisiin opetussuunnitelmiin. Piilo-opetussuunnitelmaa ei voi pitää opetuksesta erillisenä

ilmiönä, vaan se on kiinteässä yhteydessä niihin käytäntöihin, jotka vallitsevat opetustilanteessa. (Broady 1986, 96-133). Piilo-opetussuunnitelmassa ei ilmaista minkäänlaisia oppimistavoitteita, minkä vuoksi opettajat eivät seuraa ja toteuta piilo-opetussuunnitelmaa säännöllisesti (Meri 1995, 34). Kuitenkin jokaisella pedagogisella käytännöllä on oma piilo-opetussuunnitelmansa (Broady 1986, 133).

Piilo-opetussuunnitelmassa ongelmallisinta on sen piilevyys ja tiedostamattomuus. Sitä ei ole mahdollista kokonaan poistaa, koska se on tiukasti sidoksissa opetuksen muihin ilmiöihin. Sitä voidaan kuitenkin tietoisesti muuttaa tai se voidaan tehdä vähemmän piileväksi. (Broady 1986, 133.)

Piilo-opetussuunnitelma ei ole vieras musiikkitunneilla tai oppikirjoissakaan. Piilo-opetussuunnitelma voi saada oppilaan mieltämään basistin mieheksi ja laulajan naiseksi ilman, että opettaja ilmaisee asiaa sanallakaan. Sen vuoksi piilo-opetussuunnitelman tekeminen vähemmän piileväksi on myös jokaisen musiikinopettajan asia.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Keskeisenä tutkimusmenetelmänäni on sisällönanalyysi, jonka avulla on analysoitu tutkimusaineistoksi valituista oppikirjoista kuvat ja asiatekstit sekä määrällisesti että laadullisesti. Laulutekstit olen jättänyt analysoimatta, sillä kokemukseni perusteella suuri osa oppikirjojen laulu- ja soittomateriaalista jää käyttämättä tai niitä käytetään vain satunnaisesti. Oppikirjojen tekstejä on lähestytty myös kontekstianalyysin avulla kuvailemalla, joka antaa syvällisemmän näkemyksen sukupuolisten mainintojen asiayhteydestä (Grönfors 1982, 161).

4.1 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Sisällönanalyysi on alun perin luonteeltaan kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä, jonka avulla aineisto voidaan jakaa luokkiin ja kategorioihin. Sisällönanalyysillä on kuitenkin merkitystä myös kvalitatiivisena tutkimusmenetelmänä. (Anttila 1999a.) Pietilä (1976, 53) määrittelee sisällönanalyysin joukoksi menettelytapoja, joilla aineistosta tehdään havaintoja ja kerätään tietoja tarkasti tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen.

Sisällönanalyysin kohteena voi olla mikä tahansa inhimillinen henkinen tuote (Laaksovirta 1988, 76). Pääkohdealueita ovat verbaalit, symboliset ja kommunikatiiviset sisällöt. Aineiston laadulla ei sinänsä ole merkitystä, vaatimuksena

on aineiston koottavuus, havainnoitavuus ja analysoitavuus. (Anttila 1999a.) Menetelmä sopii tutkimukseeni juuri aineiston vuoksi. Kyseessä on ihmisten tekemä tuotos, jonka osasia, kuvia ja tekstejä, on suhteellisen helppo havainnoida ja analysoida.

Sisällönanalyysin käyttäminen määrällisenä menetelmänä edellyttää aineiston luokittelua ja tilastollista käsittelyä. Analysoitavasta aineistosta valitaan sisältöluokkia, joiden lähtökohdan muodostavat tutkimusongelmat (Pietilä 1976, 96). Sisältöluokat määritellään sanallisesti kuvaamalla tai muussa sellaisessa muodossa, jossa niitä voidaan käsitellä edelleen. Sisältöluokkien perusteella muokattu luokitusrunko voidaan muodostaa esimerkiksi aineiston tarjoamien mahdollisuuksien, aikaisemmin tehtyjen tutkimusten ja niiden tuloksien, aikaisempien teorioiden tai näiden yhdistelmien perusteella. (Anttila 1999a.)

Grönfors (1982, 161) korostaa, että pelkän sisällönanalyysin avulla on hankala tehdä johtopäätöksiä aineistosta. Kontekstianalyysi mahdollistaa asiayhteyden kuvaamisen pelkän yksittäisen sanan laskemisen ohella. Sisällönanalyysin ja kontekstianalyysin avulla saadaan raaka-aineet teoreettiseen pohdintaan, jonka perusteella tutkija voi tehdä omia johtopäätöksiään aineistosta.

4.2 Kuvien analysointimenetelmät

Aineiston kuvista on laskettu maskuliinien ja feminiinien määrällinen tiheys. Tyttöjä ja naisia tai poikia ja miehiä ei siis ole eroteltu iän ja olemuksen perusteella. Piirroksia ja valokuvia ei olla eritelty, mikäli piirros on ylipäätään otettu mukaan analyysiin. Laskiessa on eritelty kuvat, joissa on ainoastaan yksi henkilö ja kuvat, joissa on useampia henkilöitä ryhmänä.

Kuvat joissa on yli kymmenen hengen ryhmiä tai suuria yleisöjoukkoja, on jätetty laskematta. Kuitenkin selvissä artisti-yleisö – kuvissa, joiden kuvatekstissä artisti esitellään, on kyseinen henkilö otettu mukaan laskuihin. Myös selin olevat tai vaikeasti tunnistettavat hahmot on jätetty pois laskuista, näiden mukana myös kuvat, joissa on kuvattuna vain osa henkilöstä. Piirrettyjä hahmoja tai silhuettikuvia ei olla otettu huomioon, lukuun ottamatta selkeästi musiikillista toimintaa harjoittavia piirroshahmoja. Satuhahmoja, kuten enkeleitä tai tonttuja ei olla laskettu.

Kuvien laadullinen analyysi on tehty luokitusten ja ristiintaulukoinnin avulla. Luokitusrunko on muodostettu aineiston tarjoamien mahdollisuuksien perusteella käyttäen apuna myös lähdekirjallisuudessa esiintyneitä luokitusrunkoja (esim. Lindroos 1997, Saini 1990, Palmu 1991). Aineisto on siis ensin selattu läpi alustavia luokituksia tehden, minkä jälkeen on muokattu runko lopullista luokitusta varten:

TAULUKKO 2. Kuvien analysointiin käytetty luokitusrunko.

	MIES	NAINEN
1. soittaja (taidem.)		
2. soittaja (kans.mus.)		
3. soittaja (rock/pop/jazz.)		
4. laulaja (taidemus.)		
5. laulaja (kans.mus.)		
6. laulaja (rock/pop/jazz jne.)		
7. soittaja-laulaja		
8. säveltäjä		
9. kapellimestari		
10. tanssija		
11. kuuntelija/fani		
12. PR-kuva		
13. muu toiminta/ammatti		

Luokitusrunгон pohjana ovat erilaiset musiikkiin liittyvät ammatit ja toiminnot. Laulajista ja soittajista on erikseen otettu huomioon eri musiikintyylien edustajat. Omina ryhminään ovat länsimaisen taidemusiikin, eri maiden kansanmusiikin ja muun populaarimusiikin (pop, rock, jazz, iskelmämusiikki jne.) edustajat. Kansanmusiikki on siis eroteltu omaksi sisältöluokakseen populaarimusiikin yläryhmästä. Myös yhtä aikaa soittavat ja laulavat henkilöt ovat omana luokkanaan.

Muita musiikkiin liittyviä ammattiryhmiä ovat kapellimestarit ja säveltäjät sekä tanssijat. Musiikkiin liittyvänä toimintana on pidetty myös kuuntelijan tai ihailijan roolia. PR-kuvaksi on luokiteltu kuvat, joissa kuvatekstin mukaan on jonkin alan muusikoita, joiden instrumenttia tai roolia muusikkona ei ole tarkemmin määritelty. Myös muissa sisältöluokissa kuvateksti on analysoitu osana kuvaa, mikä on helpottanut kuvan analysointia epäselvissä tapauksissa.

4.3 Tekstien analysointimenetelmät

Teksteistä on kuvien tapaan laskettu maininnat feminiineistä ja maskuliineista. Yleisnimet (kuten mies, nainen, vaimo, isä tai äiti) on eroteltu erisnimistä. Samassa aihekokonaisuudessa esiintyviä nimen toistoja ei ole laskettu. Mikäli siis Mozartissa kertovassa tarinassa mainitaan nimi Mozart useaan kertaan, on mukana laskuissa ainoastaan yksi maininta. Sukupuoliin liittyvien sanojen laskennassa olennaista ei kuitenkaan ole sanojen määrä, vaan se, kuinka monipuolisesti eri sukupuolia kirjassa kuvataan.

Tekstejä laskettaessa on laskematta jätetty toistojen lisäksi myös kuvatekstit, yhtyeiden nimet, kappaleiden ja teosten nimet (kuten oopperat) ja kirjan kappaleiden säveltäjät. Myös sotilashenkilöiden arvot ja kirkollisiin virkoihin liitetyt tittelit on jätetty pois laskuista, vaikka voitaisiin olettaa, että 1800-luvulla kenraalit ja papit ovat olleet miehiä. Laskuissa ovat siis mukana selkeästi sukupuoleen liittyvät ilmaisut, kuten nainen, mies, laulajatar tai vaimo. Pelkkiä sukunimiä ei myöskään ole analysoitu, vaikka sukupuoli olisikin ollut tiedossa. Tapauksissa, joissa on sekä taiteilijanimi että oikea nimi (Hector eli Heikki Harma), on nimi laskettu yhdeksi.

Tekstien tulkinnassa on sovellettu myös kuvailevaa esitystapaa. Mainintojen laskemisen ohella on analyysimenetelmänä käytetty kontekstianalyysiä, joka selvittää sukupuolisten ilmaisujen asiayhteyksiä (Grönfors 1982, 161). Järjestelmällistä luokitusta ei tekstien analysoinnissa ole kuitenkaan käytetty, sillä erilaiset tekstinlukijat muodostavat mieleissään erilaisia tulkintatapoja, eikä tiukan luokituksen tekeminen ole siksi tarkoituksenmukaista.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella sekä reliabiliteetin (toistettavuus) että validiteetin (luotettavuus) käsitteiden kautta. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tutkimustuloksia. Validiteetilla puolestaan kuvataan tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sen oli tarkoituskin mitata. (Pietilä 1976, 233-247; Anttila 1999c; Anttila 199d.)

Tutkimus on luonteeltaan sekä laadullinen että määrällinen. Monipuolinen menetelmien käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta. Kysymyksenasettelu on kuitenkin tehty varsin subjektiivisesti, omien näkemysten pohjalta. Tutkimuksen vaarana voi siis olla objektiivisuuden ja subjektiivisuuden välisen rajan häilyminen. Vaikka analyysivaiheessa pyrinkin katsomaan oppikirjoja oppilaan silmin, on analysoijana silti tutkija, jonka näkemykset ja käsitykset voivat olla erilaisia kuin ympäristön totuus samoista asioista. Anttila (1999b) toteaa, että tutkimusote voi olla myös dialektinen: todellisuus on prosessi, joka etenee tutkijan omassa tajunnassa siinä missä muidenkin tajunnassa, joten ympäristön totuus on samalla sekä subjektiivinen että objektiivinen totuus.

Objektiivisuuden ongelmana voi olla myös tutkijan sukupuoli. Etsiikö naispuolinen tutkija nimenomaan naisia, vai löytääkö hän kenties pelkkiä miehiä osoittaakseen naisten vähäisen määrän kirjoissa? Olen kaikesta huolimatta pyrkinyt säilyttämään tutkijalle välttämättömän androgyynin asenteen vääristymien välttämiseksi.

Eri sukupuolien esiintymistiheyttä laskettaessa ongelmia tuottivat analysoitavien ja ei-analysoitavien kuvien erottelu. Ryhmäkuvien erottelu joukkokuvista, joiden hahmoja ei ollut tarkoituksenmukaista laskea, vaati useamman

koelaskennan. Lisäksi vaikeuksia tuli piirroskuvien analysoinnin suhteen. Analysoitavaksi valittiin piirrookset, joissa oli selkeää musiikillista toimintaa. Yksi aineiston oppikirjoista oli kuvitettu lähinnä piirroksin, mikä vaikutti myös muiden kirjojen piirrettyjen kuvien analysointiin.

Edellisistä ongelmista huolimatta tutkimus on helposti toistettavissa. Tutkimusaineisto on helposti saatavissa, aineiston sisältö voi parhaassa tapauksessa olla täysin samanlainen, mikäli uusiin painoksiin ei tehdä suuria korjauksia. Eriäviä tutkimustuloksia saadaan siinä tapauksessa, että analysoitavien ja ei-analysoitavien kuvien tai tekstien välinen määrä muuttuu tai tutkijalla on erilaisia tulkintoja luokittelussa käytettävistä yksiköistä. Luokitusrunгон muodostamisessa on luonnollisesti paljonkin vaihtoehtoja, joiden perusteella aineiston kuvaaminen voidaan tehdä muillakin tavoilla. Lopputulokset ovat silti hyvinkin samankaltaisia.

Luokitusreliabiliteettia on kohotettu sekä etukäteen että jälkikäteen tehdyllä tarkistusluokittelulla (Pietilä 1976, 238-240). Etukäteen tehdyllä luokkien tarkistuksella on pyritty kehittämään luokitusrunkoa mahdollisimman kattavaksi ja täsmentämään luokkien määritelmiä. Koko aineistolle on noin kuukauden päästä varsinaisesta sisällönanalyysistä tehty jälkikäteistarkastus. Luokittelussa ei eri kerroilla esiintynyt merkittävää poikkeamista (yhtenevyys yli 80 prosenttia). Poikkeamat luokittelussa saattavat johtua inhimillisestä laskuvirheestä tai luokittelukriteerin muuttumisesta kuluneen kuukauden aikana. Kaikki luokittelut on kuitenkin tehnyt sama henkilö samoilla luokitusperiaatteilla, mikä lisää tulosten luotettavuutta.

Sisällönanalyysi menetelmänä edellyttää tutkimuksen sisältövaliditeetin arviointia. Tutkimusta tehdessä täytyy siis tarkistaa se, vastaavatko tutkimusaineiston kaikki alkiot, tässä tapauksessa siis kuvat ja analysoitavat tekstikohdat, sisältöluokkaansa luokitusrungossa. (Pietilä 1976, 248-249). Musiikin oppikirjoissa on harvoin muita kuin musiikkiin liittyviä kuvia tai tekstejä. Suurimmassa osassa kuvista ja teksteistä musiikillinen toiminta on selkeästi havaittavissa, eikä sisältöluokan löytyminen tuota vaikeuksia. Ongelmallisia analyyskejä ovat aiheuttaneet esim. kuvat, joissa soitetaan kansanmusiikkia sähkökitaralla ja –bassolla, joiden voidaan perinteisesti sanoa kuuluvan muuhun populaarimusiikkiin. Edellä mainitun kaltaisissa tapauksissa kuvateksti on ollut apuna luokituksessa.

Tekstien analysoinnissa ongelmana on aineiston objektiivinen tulkinta. Erilaiset tekstit saavat lukijan mielessä aikaan erilaisia vaikutelmia, jotka voivat olla

riippuvaisia esimerkiksi iästä tai sukupuolesta. Sanapari ”nuori ompelijatar” saattaa asiayhteydestään riippuen saada erilaisia merkityksiä ja mielleyhtymiä, noita puolestaan mielletään usein naiseksi tulkitsijasta riippuen. Tekstien määrällisen analysoinnin ongelmia, kuten laskuvirheitä on pyritty välttämään tekemällä uusintalaskenta noin viidesosaan aineistosta.

5 TULOKSET

Aineiston kirjat ja tutkimustulokset esitellään erikseen jokaisen kirjan kuvista ja teksteistä. Oppikirjat eivät ole paremmuusjärjestyksessä, eikä tuloksia ole tarkoitettu kirja-arvosteluiksi. Ensin käsitellään WSOY:n seitsemännenten luokan ja lukion musiikin oppikirja, sitten Otavan kirjat samanlaisessa luokkajärjestyksessä. Tutkimustulosten varsinainen tarkastelu ja yhteenveto kokonaisuudessaan on luvussa kuusi.

5.1 Musiikin aika: yläaste 1

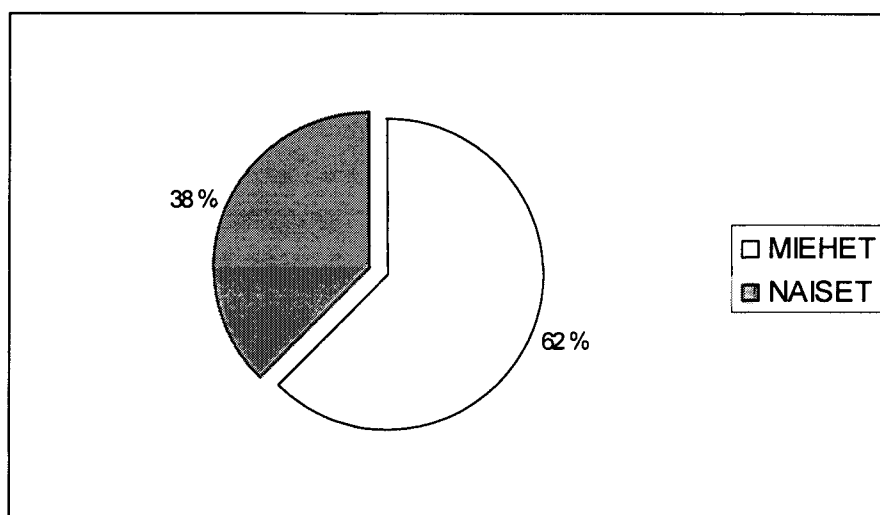
Musiikin aika yläaste 1 on nimensä mukaan tarkoitettu yläasteen aloittavien ensimmäiseksi musiikin oppikirjaksi. Kirja on julkaistu jo 1996, mutta on edelleen kovassa käytössä yläasteiden musiikkiluokissa. Kirjassa on melko vähän kuvia, mutta sitäkin enemmän nuottimateriaalia. Musiikkiin liittyvien kuvien lisäksi on useita kuvia, jotka toimivat kuvituksena kirjan lauluille (kuten usein on ala-asteen kirjoissa). Kuvissa esiintyy siis muusikkojen lisäksi myös karjapaimen, astronautti, oravia tai kukkia kasteleva mummo.

Kirjassa on vähän asiatekstejä. Laulujen lomiin on ripoteltu tiiviitä tietoiskuja, joihin silmä kiinnittyy kirjaa selatessa. Kirjan pääteemoina ovat bändisoittimet,

orkesterisoittimet, suomalainen musiikki, Pohjois- ja Etelä-Amerikan musiikki ja naapurimaidemme musiikki. Alueiden musiikkia on lähestytty usean eri musiikinlajin näkökulmasta, voimakkaimmin on esillä kansanmusiikki ja muu populaarimusiikki.

5.1.1 Kuvat

Ensimmäisten silmäysten perusteella kirjan kuvitus on selkeästi miesvaltainen. Suurin osa kirjassa esiteltävistä muusikoista on miehiä, naismuusikoiden edustajana on laulajatar Karita Mattila, kansanmusiikkiyhtye Värttinän laulajat ja ruotsalaismuusikot Marie Fredriksson Roxette-yhtyeestä sekä Eva Dahlgren. Miehiä esitellään kattavammin: kuvissa ovat mm. Eric Clapton, Hector, J. Karjalainen, Pepe Ahlqvist, Esa-Pekka Salonen ja Jukka Linkola sekä joukko suomalaisia pitkän linjan muusikoita.

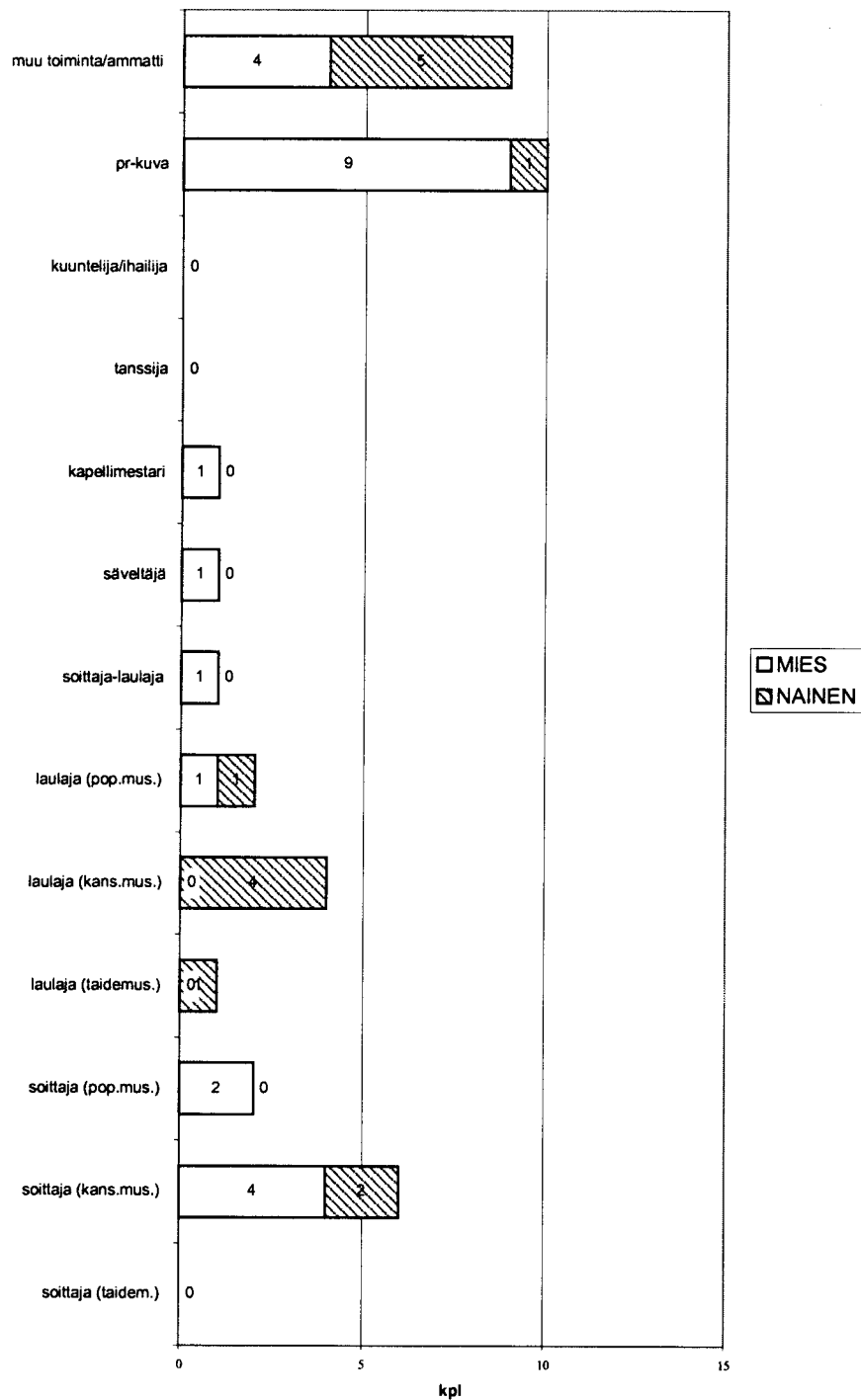

KAAVIO 1. Musiikin aika yläaste 1: miesten ja naisten määrällinen esiintyminen kuvissa.

Kirjassa kuvataan naisia lähinnä laulajana, erityisesti kansanmusiikin alueella. Miehiä ei kuvata kansanmusiikin laulajana lainkaan, kansanmusiikin soittajana sitäkin useammin. Laulavat miehet löytyvät lähinnä populaarimusiikin saralta, taidemusiikin piirissä toimivia mieslaulajia ei kirjassa ole. Miehet tosin kunnostautuvat säveltäjänä, kapellimestarina tai soittaja-laulajana. Miesmuusikoista otettuja pr-kuvia on kuvien kokonaismäärään nähden runsaasti, vain kymmenen prosenttia pr-kuvista esittää naista.

Kirjan kuvissa ei ole selkeästi pyritty murtamaan stereotyyppiä. Roolimallit ovat sangen perinteisiä, miehet soittavat ja naiset laulavat. Ei-musiikillisissa kuvissa on

kuvattu maailmaa sellaisena kuin sen tavallisesti kuvitellaan olevan: miehet ovat aktiivisia ja voimakkaita, naiset taas herkkiä ja passiivisia.

KAAVIO 2. Musiikin aika yläaste 1: naisten ja miesten roolit

5.1.2 Tekstit

Miesten erisnimiä on kirjassa mainittu selvästi eniten, 85 % erisnimistä on nimenomaan miehiin liittyviä. Yleisnimistä kuitenkin yli puolet on naisiin liittyviä yleisnimiä. Nainen on usein esitelty varsinaisen päähenkilön vaimona tai tyttärenä. Yleisimmin käytettyjä yleisnimiä ovat mies ja nainen, myös tyttöä ja poikaa käytetään runsaasti, usein toisilleen rinnakkaisina ryhminä varsinkin entisaikojen nuorten välistä kisailua kuvatessa.

TAULUKKO 3. Musiikin aika yläaste 1: miehiin ja naisiin liittyvien mainintojen määrä tekstissä.

	yleisnimi	erisnimi	yhteensä
MIEHET	16	50	66
NAISET	18	9	27

Kirjan mainiointia antia on kuvaus Griegin Peer Gynt-orkesterisarjasta. Siinä Peer on miehisenä sankarina, beduiinipäällikön tytär Anitra petturina ja Ingrid hylättyä morsiamena. Pahuutta edustavat peikkopäällikön (joka kuvataan mieheksi) lisäksi ilkeät peikkoneidot ja noidat kirveineen ja kauhoineen. Osassa Arabialainen tanssi arabitytöt viihdyttävät Peeriä autiomaassa kuin kuningasta ikään. Näytelmän päähenkilö Peer kuvataan voimakkaana, tarun naiset ilkeinä lukuun ottamatta Ingridiä, joka jää Peerin hylkäämäksi.

Määritteet laulaja, säveltäjä ja kapellimestari liitetään kirjassa aina miesten nimeen vaikka kirjassa on maininta myös laulajatar Karita Mattilasta ja laulaja-lauluntekijä Carole Kingista. Kapellimestareita on kirjassa lueteltu useita, omien suuruksiemme lisäksi myös etelänaapurista. Naispuolisia muusikoita tekstissä ei esitellä, vaikka kuvissa heitä onkin. Miehiä esittävien kuvien yhteydessä on useitakin kappaleita tekstiä, joissa kerrotaan miehen ammatista tai teoksista.

Vieraiden kielten tuomista sukupuolisidonnaisuuksista hyvänä esimerkkinä on sana pelimanni, jota kirjassa kuvataan seikkaperäisesti. Sanahan on lainattu ruotsin spelman-substantiivista, jolla tarkoitetaan soittajaa, nimen omaan miespuolista.

Teksteissä puhutaan melko vähän ihmisistä ja musiikista. Sukupuolet tulevat esille artisteista ja säveltäjistä puhuttaessa, muuten asiakokonaisuuksia käsitellään ihmisistä ja sukupuolista irrotettuina faktatietoina. Erityisen stereotyyppisiä tai selkeästi stereotyyppien vastaisia lausumia ei ole.

5.2 Musikantti 7

Musikantti on Otavan kustantama yläasteen kaikille yhteisen musiikin kurssin oppikirja. Kirja on ollut käytössä vasta kaksi vuotta, ja sen ilme on odotetusti nykyaikainen. Valokuvien ohella kirjassa on runsaasti piirrettyjä, humoristisiakin kuvia, joista on selvästi tunnistettavissa mallina toiminut henkilö. Joukossa on niin Suomessa mainetta niittäneitä muusikkoja kuin ripaskaa tanssiva mies ja Koiramäen seikkailevia satuhahmojakin.

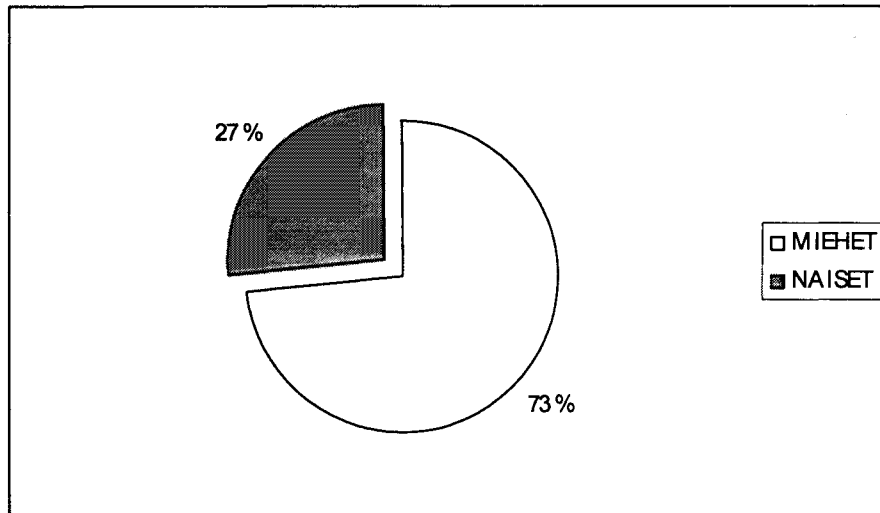
Kirjassa on jonkin verran asiategstiä. Pääpaino on kuitenkin havainnollistavissa kuvissa ja niiden kuvateksteissä. Myös nuottimateriaalia on paljon. Kirjan teemoina ovat ”laulamaan ja soittamaan” (ihmisääni ja bändisoittimet), ”Born in the USA” (blues ja rock and roll), ”Made in Finland” (suomalaista populaarimusiikkia ja Kalevalaa), ”We Are the World” (musiikkia muilta mailta), ”taidepaussi” (orkesteri ja suuria säveltäjiä). Kirjan teemat luonnollisesti vaikuttavat myös kuvitukseen ja tekstien luonteeseen.

5.2.1 Kuvat

Miehillä on pääosa myös Musikantin kuvissa. 107:ssä lasketussa kuvassa on 162 miestä ja 59 naista. Miesten suuri määrä selittyy kirjan historiallisella painotuksella. Mainitsemisen arvoisia suurmiehiä on musiikin historiassa paljokin, naisia ei alalla ole paljonkaan ollut. Musikantissa on kuitenkin kiitettävästi muistettu myös menestyneistä naisartisteja, ei niinkään määrällisesti, vaan laadullisesti. 1990-luvun suuren ilmiön, Spice Girlsien rinnalla on myös suomalainen tyttöduo Nylon Beat.

Sekä ulkomaisen että suomalaisen rockin historia korostaa kirjan kuvissa miehiä muusikkoina. Bill Haley ja Elvis aikalaisineen ovat hyvin esillä, samoin suomalaiset seuraajansa Danny ja Kirka, mutta 1970-luvun naisrokkareista kuviin on päässyt ainoastaan Vicky Rosti. 1980-luvulta on poimittu mm. Eppu Normaali, Dingo ja

Pelle Miljoona, naispuolisia kollegoita ei esiinny kuvissa. Tosin pirteänä poikkeuksena piirretyistä kuvista ovat selvästi tunnistettavissa naisbasistit Aija Puurainen ja Eeva Koivusalo.

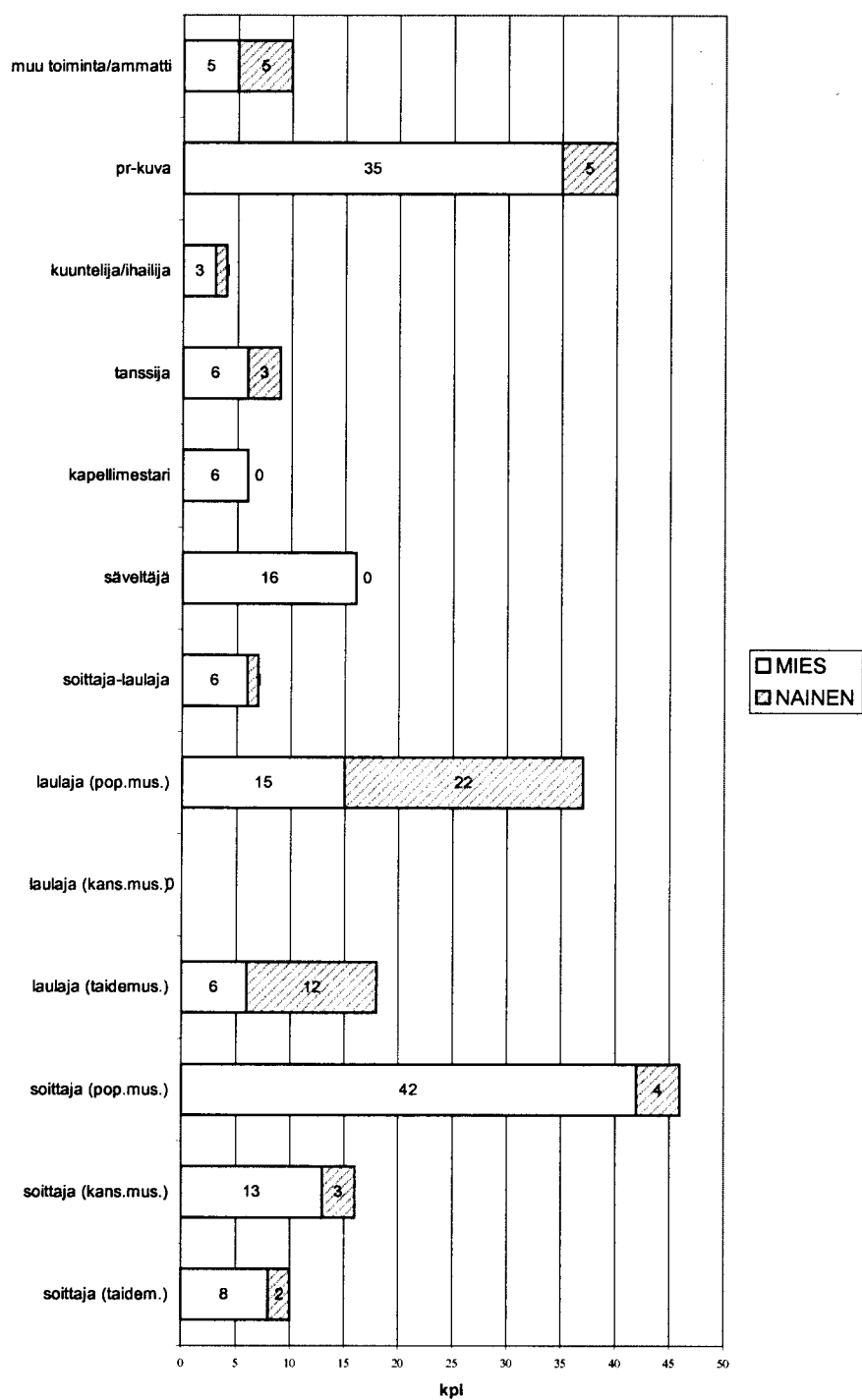
KAAVIO 3. Musikantti 7: miesten ja naisten määrällinen esiintyminen kuvissa.

Sisällön luokittelun perusteella naiset jäävät odotetusti nolville säveltäjien ja kapellimestarien joukossa, mutta tanssijoina ja soittajina heitä on, tosi melko vähän (populaarimusiikki 9 %, kansanmusiikki 19 % ja taidemusiikki 20 %) Musikantissa suurimman ryhmän muodostavat populaarimusiikkia soittavat miehet. Miehet ovat enemmistönä myös pr-kuvissa, joista naisia on 13 %. Soittaja-laulajat ovat enimmäkseen miehiä, kuuden miehen joukossa on yksi nainen.

Määrällisesti naisia esitellään eniten populaarimusiikin laulajan roolissa, jossa naisia on selvästi yli puolet. Naiset ovat laulajina merkittävässä roolissa myös taidemusiikin sisältöluokassa, jossa miehiä on vain yksi kolmasosa. Yllättäen kuuntelijana ja ihailijana on vain neljäsosa naisista vaikka saattaisi luulla, että nainen on hyvin usein fanina yleisön joukossa.

Musikantti 7 haluaa kuvituksellaan irrottautua joistakin musiikkiin liitetystä stereotyyppiä. Vaikka miesaiheita on kuvissa runsaasti, ovat naisetkin päässeet tunkeutumaan joillekin miehisiin pidetyille alueille. Naiset esiintyvät kuvissa rumpaleina ja basisteina, mikä ei ole musiikin oppikirjoissa yleistä. Naisia on esitelty myös sambakoulujen rumpuryhmissä, jotka on usein tarkoitettu vain miehille. Myös

afrikkalaisen kansanmusiikkiin liittyvässä osiossa naisia on kuvattu oman musiikkikulttuurinsa tekijöinä.

KAAVIO 4. Musikanti 7: miesten ja naisten roolit.

5.2.2 Teksti

Musikantin sukupuolisidonnaisista ilmauksista 66 % on mieheen liittyviä. Femininiisiä yleisnimiä puolestaan on maskuliinisia enemmän. Miesten erisnimet ovat kuitenkin niin yleisiä, että kokonaisuudessa naissukupuoleen liittyviä mainintoja on vähemmän.

Suomalaiset laulajat ovat varsin menestyneitä sukupuoleen katsomatta, ja kirjantekijä on halunnut esitellä runsaasti sekä miehiä että naisia. Rockin historiasta kertovat sivut ovat täynnä miehiä: tekstissä vilahtelee pianistia, kitaristia ja säveltäjää, jotka ovat miehiä. Laulajat ovat kuitenkin tasapuolisesti molempaa sukupuolta rock-osiossakin. Erityisesti suomalaisen popin ja rockin ammattilaisten joukossa on myös naisia, itse asiassa 1990-luvun sooloartisteista on lueteltu enemmän naisia kuin miehiä.

TAULUKKO 4. Musikantti 7: miehiin ja naisiin liittyvien mainintojen määrä tekstissä.

	yleisnimi	erisnimi	yhteensä
MIEHET	14	60	74
NAISET	20	18	38

1960- ja 70-lukujen suomirock ei juurikaan naisia pursua. Ainoastaan Virve ”Vicky” Rosti on päässyt Tapani Kansan, Pepe Willbergin, Juicen ja Dingon seuraan. Mielenkiintoisena yksityiskohtana on kuitenkin kirjan tekijöiden ehdotus tutkimusaiheeksi, nimittäin naiset ja suomirock. Kirjan tietojen perusteella ei kuitenkaan pitkälle pötkitä, vaan tietoa täytyy etsiä muualta.

Musikantissa kerrotaan osuvasti entisaikojen elämästä. Silloin ”tyttöjen ei ollut soveliasta juosta kylillä” ja pojilla oli enemmän vapauksia, mutta he ”löysivät itsensä usein tappelemasta naapurikylän poikien kanssa.” Samoin kerrotaan, kuinka laulujen avulla kiusoiteltiin vastakkaista sukupuolta.

Kirjassa käsitellään myös Viron musiikkielämää. Nimeltä on mainittu kapellimestarit Neeme Järvi ja Eri Klaas ja säveltäjä Arvo Pärt, mutta myös iskelmälaulaja Marja-Liis Ilus, joka on menestynyt hyvin Eurovision laulukilpailussa (toisin kuin Suomi, lukee rivien välissä).

Myös Musikantissa esitellään ohjelmallinen orkesteriteos. Sheherazade, jota kuvaillaan kauniina ja viisaana kertoo puolisolleen, naisiin pettyneelle sulttaanille

tarinoita tuhannen ja yhden yön ajan säilyttääkseen henkensä. Tarinat kertovat köyhästä merenkulkijasta Sinbadista, miehestä, joka palaa matkoiltaan satumaisen rikkaana. Tässäkin tarinassa, kuten myös Peer Gyntissä, viehkot tanssijattaret viihdyttävät miehiä juhlissa. Sadun päähenkilö on jälleen mies, mutta merkittävä rooli on myös Sheherazadella, joka voittaa naisellisella oveluudellaan sulttaanin sydämen.

Jean Sibeliusta esitellessä on muistettu mainita myös puoliso Aino ja tieto kuudesta tyttärestä, joiden nimiä ei kerrota. Samassa kokonaisuudessa luetellaan kuuluisia pianisteja, Glenn Gould, Svjatoslav Richter ja Olli Mustonen, mutta viereisessä kuvassa olevaa Heini Kärkkäistä ei ole tekstissä mainittu. Pianon jatkoksi käsitellään urkuja, joita soittaa Urpo Urkuri. Nykyään suuri osa kanttori- ja urkuriopiskelijoista on naisia, joten Ulla Urkurin hyllyttäminen saattaisi jopa vaikuttaa yritykseltä häivyttää stereotyyppiä.

Urkumusiikin mestarista, J.S. Bachista on kirjassa lyhyt tietoisku. Myös Bachin vaimot on mainittu. Bachin jälkeen mennään ajassa taaksepäin Elisabet I:n hoviin ja renessanssiin. Elisabet I esitellään suurena kulttuurin arvostajana ja harrastajana. Häntä voidaan pitää jopa musiikkiorganisaation johtajana suuren hovimusikkolaumansa vuoksi. Musikantin loppupäässä odotti mukava yllätys: listassa, jossa lueteltiin eri aikakausien säveltäjiä oli 38 miehen lisäksi myös kaksi naista, Ida Moberg ja Kaija Saariaho.

Musikantti 7:ssä käsitellään miehiä ja naisia tasapuolisemmin kuin muissa aineiston kirjoista. Positiivisena yllätyksenä on naispuolisten säveltäjien huomiointi. Seuraava askel naissäveltäjien esille tuomisessa on tosesittely tai säveltäjämuotokuva, jota ei vielä Musikantissa ollut. Asenteellisia roolistereotyyppiä ei rivien välistä löytynyt eikä myöskään voimakkaita pyrkimyksiä kaataa stereotyyppiä.

5.3 Intro

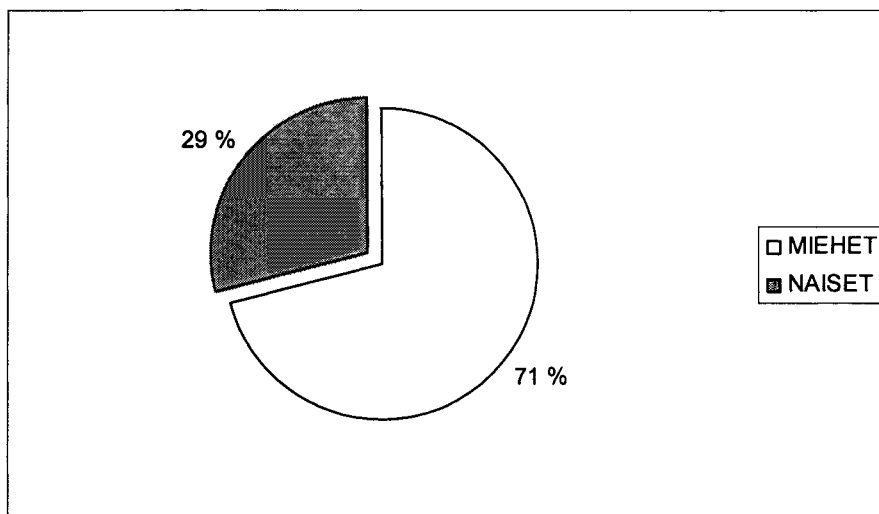
Intro on aineiston kirjoista uusimpia ja se on tarkoitettu lukion kaikille yhteistä kurssia varten. Kirjassa kierretään Suomen kesän musiikkijuhlia ja esitellään samalla erilaista musiikkia ja sen historiaa. Kirjan tekijät ovat korostaneet kaikkien mahdollisuutta osallistua soittamiseen vähäisilläkin taidoilla, ja kirjan laulusto onkin monipuolinen,

kirjan teemoihin liittyen. Kirjassa on runsaasti asiatekstiä, kuten lukion kirjoissa yleensäkin

Kuvia on kirjassa melko paljon ja ne tukevat yleensä asiatekstien sanomaa keskittyen lähinnä musiikin ammattilaisiin. Muuta kuvitusta (kuten laulujen sisältöön liittyviä kuvia tai piirroksia) ei juurikaan ole. Omina kokonaisuuksinaan ovat vokaalimusiikki, kansanmusiikki, blues ja jazz, taidemusiikki, näyttämömusiikki, pop ja rock, viihdemusiikki, perhejuhlat sekä tietokone ja musiikki. Perhejuhlat-kokonaisuutta ei ollut missään muussa aineiston kirjoista.

5.3.1 Kuvat

Lukion musiikin oppikirja Intro ei ole oppikirjojen joukossa poikkeus. Naisia esitellään reilussa neljäsosassa kuvista, loput ovat miesten kansoittamia. Ensimmäisten silmäysten perusteella nainen on tutussa roolissa, laulajana. Kirjassa on luonnollisesti laulajatar Karita Mattila sekä populaarimusiikkia edustavat Alanis Morrissette ja Sheryl Crow.

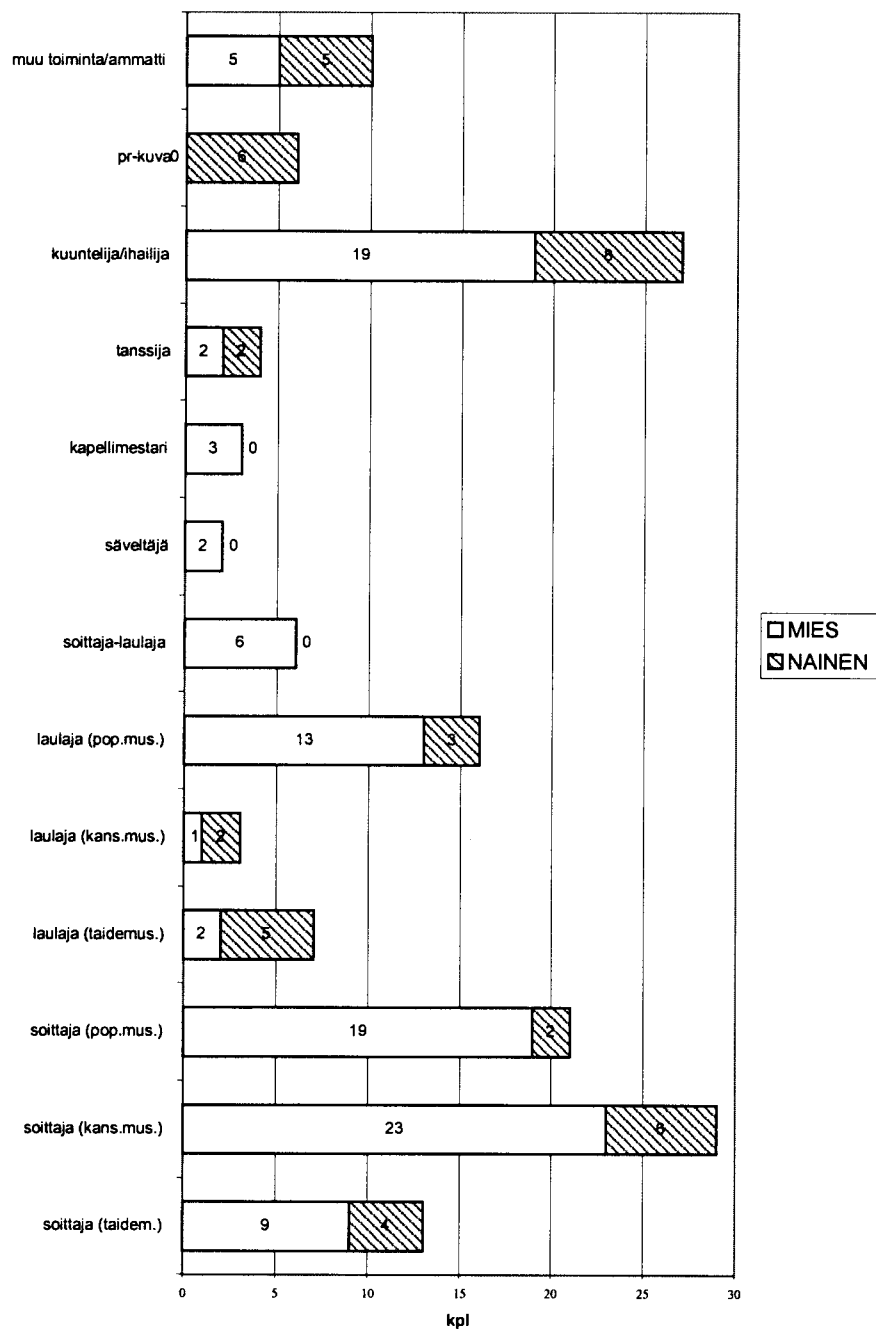

KAAVIO 5. Intro: miesten ja naisten määrällinen esiintyminen kuvissa

Jazzin saralta esiin on nostettu Louis Armstrongin ja Duke Ellingtonin ohella Billie Holliday. Ei-musiikillisissa ammateissa kirjassa tehdään poikkeus. Perhejuhlat-osion kuvissa on naispappi, jonka ammatti edelleenkin mielletään miehiseksi.

Miehet ovat taidemuusikkoina hyvin edustettuina. Kuuluisimmat kapellimestarimme ovat päässeet mukaan, samoin menestynyt Jorma Hynninen.

Kirjassa esiteltävät naispuoliset taidemusiikin edustajat ovat tuntemattomampia suuruuksia, joiden nimet eivät vaikuta tutuilta, tai nimiä ei ole ollenkaan kerrottu. Populaarimusiikin ammateissa toimivat miehet on kartoitettu kuvissa hyvin, The Beatles ja The Rolling Stones poseeraavat suomalaisten kuuluisuuksien Apulannan, Apocalyptican ja Rasmuksen rinnalla.

KAAVIO 6. Intro: miesten ja naisten roolit.

Miesten musiikillinen rooli on Introssa usein kansanmusiikin soittajan rooli. Niin ikään yleisesti esitetään miehiä myös populaarimusiikin soittajana, tosin kirjassa miehet ovat yhtä usein myös kuuntelijan tai ihailijan roolissa. Naisista populaarimusiikin soittajina on joka kymmenes. Kuuntelijana naiset esiintyvät useammin kuin missään muussa roolissa. Laulajana miehet kunnostautuvat populaarimusiikin alueella, kansanmusiikin ja taidemusiikin laulajana naisia on selvästi enemmän. Naispuolisia laulajia on populaarimusiikin piirissä 19 %, taidemusiikissa yli 70 % ja kansanmusiikin laulajana kaksi kolmasosaa.

Yksittäisistä ryhmistä naismuusikoita esitellään paljon myös pr-kuvissa, joissa miehiä ei esiinny lainkaan. Tilanne on päinvastainen kapellimestari- ja säveltäjäkuvissa, joissa ei taas ole ollenkaan naisia. Myöskään soittaja-laulajien joukossa ei ole naisia. Tanssijoiden joukossa on yhtä paljon miehiä ja naisia, kuten myös muiden ammattien ryhmässä, joissa esitellään mm. miespuolinen äänittäjä, naispappi sekä sulhanen ja morsian.

Kirjan kuvituksessa ei ole havaittavissa erityistä sukupuolirooleja murtavaa henkeä. Molempia sukupuolia kyllä esitellään, mutta musiikinharjoittajien perinteiset roolit on säilytetty miltei poikkeuksetta. Silmäänpistävää stereotyyppien kumoamista ei ole pyritty tekemään.

5.3.2 Tekstit

Introkaan ei tee poikkeusta: kaikista ilmauksista 80 % on miehiin liittyviä. Naisiin liittyviä yleisnimiä on taas enemmän, mutta miesten erisnimet ovat selvänä enemmistönä. Introssa on kuitenkin poikkeus, jossa laulajatar mainitaan myös säveltäjänä. Pelimanni esitellään jälleen miehenä, tosin tekstissä on myös naispuolisia kansanmuusikkoja. Naiset kunnostautuvat kanteleensoittajina, mutta mainintoja on myös parista miehestä. Musiikkifestivaalijohtajana on usein mies, mutta Sari Kaasinen on Rääkkylän Kihhauksen luotsaajana erikseen mainittu.

Blues ja jazz on kirjassa miesten aluetta. Parinkymmenen miehen (mm. Duke Ellington, Herbie Hancock, Miles Davis) joukossa on kaksi naista, Billie Holiday ja Bessie Smith. Muuten koko osio tuntuu esittelevän miesten historiaa, äitejä ja sisaria ei mainita, mutta isiä välillä muistetaan. Myös kapellimestarit ovat miehiä, suomalaisia

kapellimestareita mainitaan useita. Myös kapellimestari-sanana alkuperäiseen muotoon, maestro di capelle, liittyy maskuliinimuotoinen sana maestro.

TAULUKKO 5. Intro: miehiin ja naisiin liittyvien mainintojen määrä tekstissä.

	yleisnimi	erisnimi	yhteensä
MIEHET	14	146	160
NAISET	16	24	40

Naiset ovat aina olleet taiteilijoiden muusia ja innoituksen lähteitä. Sen huomaa erityisesti kirjan oopperaa esittelevästä jaksosta. Säveltäjät ovat miehiä, mutta oopperoiden nimet täynnä naisia, kuten Aida, Aino, Carmen tai Dafne. Myös Aino Ackté on päässyt arvoiselle paikalle Savonlinnan oopperajuhlien historiikkiin, olkoonkin että nykyisin johtajat ovat miehiä.

Rockista kertova jakso etenee Chuck Berryn, Elviksen, Rolling Stonesin ja Beatlesin kanssa, ja joukkoon mahtuu myös nainen, Joan Baez. Kirjassa ennätetään ohimennen varoittaa huumeiden käytön seurauksista Jimi Hendrixin avulla, muuten 1960-luvulta päästään 1980-luvun loppuun miesvoimin.

1990-luvun lopulla eletäänkin ”teknon ja tanssipopin suosion vuoksi hienoista popmusiikin aikaa”. Populaarimusiikissa on havaittavissa selkeä muutos. Pinnalle ponnahtaa Spice Girls ja ”girl power”, ja rockmusiikin puolella tapahtui ”selkeä itse laulunsa säveltävien ja sanoittavien naisten esiinmarssi.” Näitä laulaja-lauluntekijöitä ovat Alanis Morissette, Sheryl Crow ja Joan Osborne. Kirjasta saa sen vaikutelman, että ennen 1990-luvun loppua ei ollutkaan naisia, jotka tekivät itse musiikkinsa.

1980-luvun suomirock on niin ikään miesvoittoista. J. Karjalainen. Ismo Alanko ja Juice Leskinen ovat saaneet seuraa myös Jonna Tervomaasta ja Kaija Kärkisestä. Jonkinlaista asenteellisuutta on havaittavissa ”dance”-sanana määrittelyssä: ”Eurohumppaa, discopoppia tai iskelmäteknoa. Popmelodioita konekompeilla. Yleensä naislaulajien esittämää musiikkia. Peräisin Ruotsista tai Saksasta.”

Kirja suosii valittujen aihekokonaisuuksien vuoksi miessukupuolta ja perinteisesti miehisinä pidettyjä musiikin lajeja. Populaarimusiikin historiaa käsitellään yleensä miesnäkökulmasta, naisten tekemä tai esittämä musiikki saa oman, erillisen

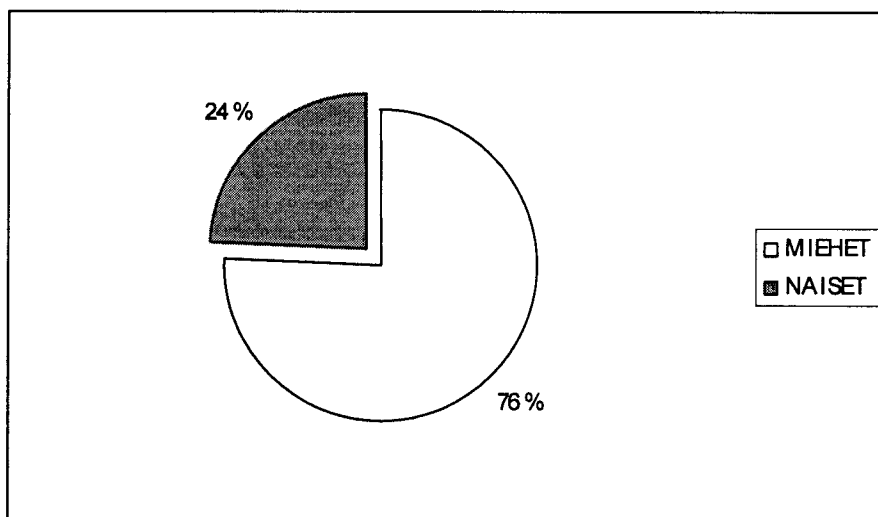
kappaleensa marginaalimusiikkina. Nais- ja miesmuusikoita käsitellään siis erillisinä ryhminä. Sukupuolirooleja ja -stereotyyppioita ei kirjassa juurikaan vastustella, tosin niitä ei myöskään järjestelmällisesti korosteta.

5.4 Amadeus – johdatus musiikin maailmaan

Otavan Amadeus-sarja on tehty lukion kaikille yhteisten musiikin kurssien opiskelun tueksi. Tekijät haluavat etsiä kirjassa vastausta kysymykseen ”mistä musiikissa on oikeastaan kysymys?” Kirjaan sisältyy cd-levy myös kotikuuntelua varten. Keskeisenä teemana on länsimainen musiikkikulttuuri, taidemusiikin lisäksi tarkastellaan lähinnä suomalaista populaarimusiikkia.

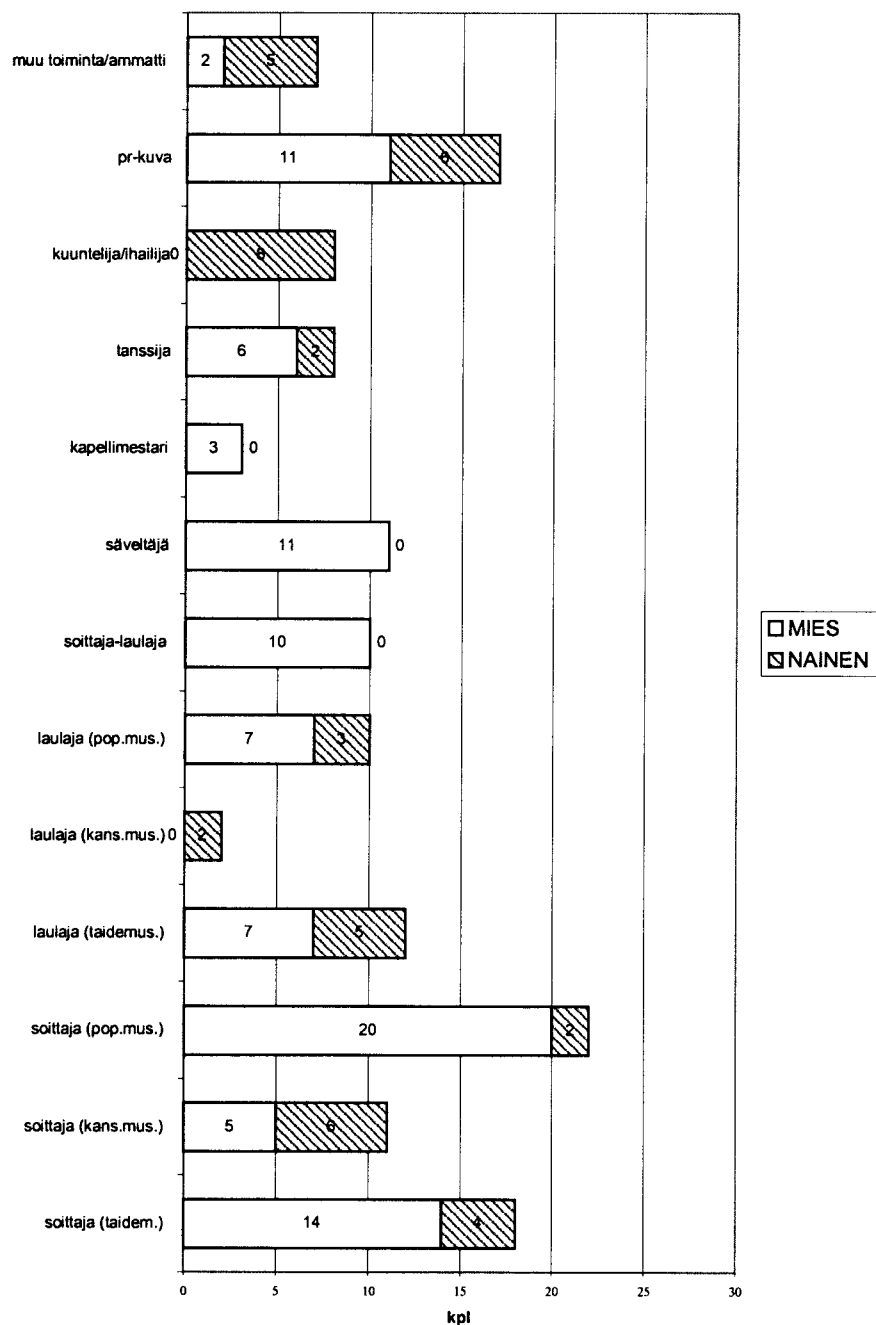
Kirja on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäinen koostuu tietoaineksesta ja lopun ohjelmisto-osa sisältää populaarimusiikkia 1950-luvulta nykypäiviin saakka. Tietoaineksen painopiste on lyhyehköissä teksteissä, joita on höystetty runsaalla määrällä kuvia. Säveltäjäesittelyt vievät suurimman osan teksti- ja kuvatilasta ja ovatkin varsin kattavia ja monipuolisia.

5.4.1 Kuvat

KAAVIO 7. Amadeus – johdatus musiikin maailmaan: miesten ja naisten määrällinen esiintyminen kuvissa.

Amadeuksessa painopiste on musiikin historiassa ja erilaisten teosten ja niiden säveltäjien esittelyssä, joten kirjan kuvien maskuliinisuus selittyy musiikin historian painottamisella. Toki kirjassa on myös naispuolisia taidemusiikin esittäjiä, erityisesti laulajia.

KAAVIO 8. Amadeus – johdatus musiikin maailmaan: miesten ja naisten roolit.

Myös populaarimusiikin historia nostaa esiin joitakin naismuusikoita, jotka ovat usein laulajia. Suomalainen populaarimusiikki on hyvin edustettuna Kirkan, Hectorin ja Rauli ”Badding” Somerjoen taholta, Kaija Koo löytyy samalta sivulta Apocalypticin kanssa. Ulkomaalaisia naisartisteja ovat Tina Turner, Madonna ja Alanis Morrissette, miehistä mukaan ovat päässeet. U2:n Bono ja Bruce Springsteen lukuisten muiden miesartistien ohella.

Kirjan kolme yleisintä naisroolia ovat kuuntelija-ihailijan, kansanmusiikin soittajan tai pr-kuvassa esiintyvän muusikon rooli. Kansanmusiikin soittajana miehiä onkin vain hieman alle puolet, kuuntelijoina miehiä ei ole. Pr-kuvassa miehet esiintyvät kuitenkin naisia useammin, 65 prosentissa kuvista. Miehet ovat yleisiä myös populaarimusiikin soittajana, joista naisia on 9 %. Taidemusiikin soittajista miehiä on jopa neljä viidesosaa.

Miehet ovat vallanneet kirjassa myös laulajan roolin. Kansanmusiikin laulajina miehiä ei ole, mutta populaarimusiikin ja taidemusiikin laulajana sitäkin useammin. Myös soittaja-laulajat ovat pelkästään miehiä, eikä säveltäjien ja kapellimestareiden joukostaakaan löydy naisia. Ryhmässä muu toiminta/ammatti esitellään mm. tiedemies Pythagoras musiikin teorian suurena uranuurtajana ja 1950-luvun filmitähtönen ihailijakuvassa.

Kirjan tekstiosio jakautuu aiheiden perusteella kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittelee taidemusiikin ja toinen populaarimusiikin historiaa. Erityisesti alkuosassa on pyritty kuvaamaan myös naisia, vaikka suurin osa kuvien henkilöistä on säveltäjiä eli miehiä. Miesten ja naisten roolijako on ollut historiassa nykyistä jyrkempi, mutta kirjantekijät ovat silti esitelleet naisia myös muusikkoina. Populaarimusiikkiin liittyvä kuvitus esittää sekä miehiä että naisia, mutta perinteisiä roolimalleja ei ole yritetty kumota.

5.4.2 Tekstit

Amadeus – johdatus musiikin maailmaan sisältää runsaasti miesten erisnimiä. Feminiinisiä yleisnimiä on vain niukasti maskuliinisia enemmän. Yhteenlasketuista maininnoista naisiin liittyviä on 28 %.

Teksteissä ilmenee kirjan historiapainotteisuus. Miehiä, erityisesti kuuluisia säveltäjiä on paljon. Kirjassa lähdetään liikkeelle antiikin ajoista, jolloin naiset eivät

olleet yhteiskunnassa erityisen näkyviä, eivät myöskään kulttuurielämässä. Platon ja Pythagoras mainitaan musiikillisen ajatusmaailman luojina.

TAULUKKO 6. Amadeus – johdatus musiikin maailmaan: miehiin ja naisiin liittyvien mainintojen määrä tekstissä.

	yleisnimi	erisnimi	yhteensä
MIEHET	25	117	142
NAISET	26	28	54

Bachia käsitellään kirjassa parin sivun verran. Perhesuhteista ei puhuta, toisin kuin Mozartin kohdalla, josta kertovassa tekstissä muistetaan sekä isää että sisarta. Mozartin sanotaan olleen *uskomaton* viulisti ja cembalonsoittaja, vanhempi sisar Nannerl puolestaan oli *hyvä* cembalon soittaja. Myös vaimo Constanze kuvataan huolehtivana ja hoivaavana säveltäjän tukihenkilönä.

Puccinin *Madame Butterfly* on kirjassa tarkemman esittelyn kohteena. Oopperan juoni on se tavallinen tarina – rakkaustarina, joka päättyy onnettomasti. Siinä naispäähenkilö ottaa hengen itseltään petollisen rakastettunsa vuoksi. Nainen on tarinassa kärsivällinen, mieheensä luottava osapuoli, mies puolestaan kärsimätön ja aktiivinen.

Sibelius on kirjan ehdoton päähenkilö. Hänen elämästään ja musiikistaan kerrotaan monisanaisesti. Lapsuuden perheestä mainitaan sekä sisaret että veljet, samoin myös äidin sisar, joka opetti nuorelle Jannelle pianonsoittoa. Musiikillisesti merkittävänä henkilönä on kuitenkin setä Pehr, joka oli innoittajana viulunsoiton aloittamiselle. Vaimostaan Ainosta Sibelius sai kirjan mukaan huolehtivan ja ymmärtävän vaimon, vaikka Aino kirjoittaakin: ”...naisen aivot eivät jaksakaan kestää taiteilijan – luovan sellaisen – aaltoja, jotka toisinaan käyvät niin hurjina että sitä pelkää...”

Argentiinalainen tango ei kirjan mukaan ole pelkästään sitä, että mies vie naista. Nainen on viettelijättären roolissa, mutta on myös miehisen aggressiivinen. Miehellä puolestaan täytyy olla maskuliinisuuden lisäksi ripaus naisellisuutta aidon tangon tunnelman saavuttamiseksi. Suomalaisista tangotähdistä muistetaan sekä miehiä

että naisia, etenkin tangokuninkaan ja –kuningattaren tittelin saaneita. Suurimpina tangotähtinä esitellään kuitenkin Olavi Virta, Reijo Taipale ja Eino Grön. Naispuolisia tangojen sanoittajia on sitä vastoin listattu useita.

1950-luvun populaarimusiikki tekstissä on miesvaltaista, kuten arvata saattaa. Seuraava vuosikymmen tuo mukanaan myös naisartisteja. Dannyn, Kirkan ja Raittisen veljesten lisäksi myös Katri-Helena ja Anki Lindqvist saavuttivat suurta suosiota populaarimusiikin kuuntelijoiden parissa. Varsinaisen suomirockin pioneerit olivat kirjan mukaan yksinomaan miehiä, Hurriganes aloitti, Rauli ”Badding” Somerjoki ja Pelle Miljoona jatkoivat Hassisen koneen kera.

Suomalaisessa populaarimusiikissa ei tekstien perusteella nähty naisia vielä 1980-luvullakaan. Tytöt olivat kuitenkin faneja, ”suuren suosion erityisesti teinityttöjen keskuudessa” saavutti Dingo, mutta muusikkoina naisia ei näy. Kansainvälisistä artisteista maininnan saavat kuitenkin Madonna ja Tina Turner rinnallaan Bruce Springsteen, Michael Jackson ja Dire Straits.

1990-luvun Suomi oli kirjan mukaan otollista aikaa tähtisolisteille, sekä miehille että naisille. Jari Sillanpää ja Laura Voutilainen ovat olleet kiistattomia tähtiä samoin kuin Arja Koriseva ja Kaija Kookin. Yleinen vaikutelma tekstien perusteella on se, että naiset ovat olleet populaarimusiikissa melko näkymättömiä 1990-luvun lopulle saakka. Kirjassa mainitut yhtyeet ovat mieskokoonpanoja, mutta tyttöbändit ja niiden tyttöenergia saavat pientä huomiota, joskin ulkomusiikillisten seikkojen perusteella: ”...laulavat, tanssivat ja ulkoiseen imagoonsa erityisesti huomiota kiinnittävät tyttöbändit...”

Kirjan teksteissä sukupuoli on lokeroitu omiksi ryhmikseen. Vaikka naisia mainitaan siinä missä miehiäkin, ovat naiset populaarimusiikissa erityisryhmä. Paikoitellen tekstissä jopa vahvistetaan joitakin sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita. Miesten tekemää musiikkia kuvaillaan yleensä muutamalla sanalla, naisartistit puolestaan mainitaan nimeltä ilman tarkempaa määrittelyä.

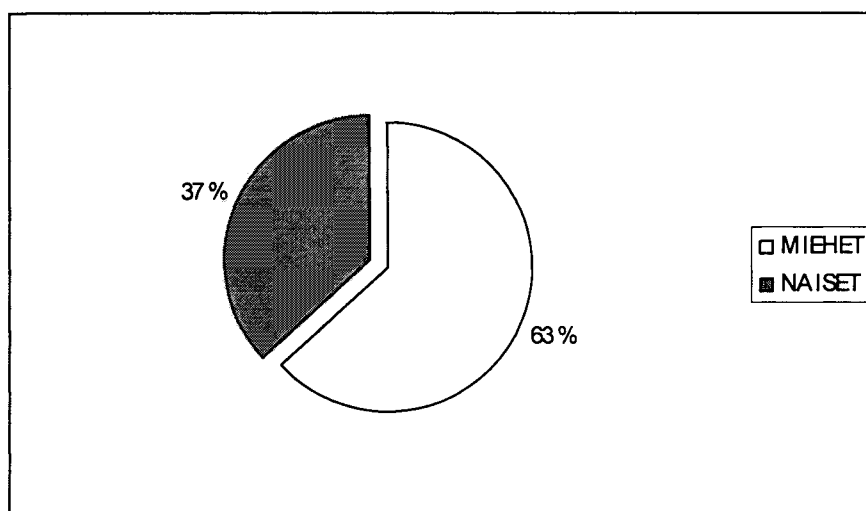
5.5 Amadeus – musiikkimaisemia

Amadeus-sarjan toisen oppikirjan pääteemana on säveltäminen ja luovuus. Kirjan ulkoasu ja sisältö on varsin ajanmukainen, onhan kirja julkaistu vuonna 2000. Amadeus

– musiikkimaisemia painottaa myös yhdessä musisointia ja musiikillisten taitojen kehittämistä. Lisäksi kirjassa tutustutaan oman maan kansanmusiikin ohella myös muiden maiden omaan musiikkiin.

Amadeus – musiikkimaisemia on yleisnäkymältään sarjan ensimmäisen osan kaltainen. Säveltäjiä on esitelty niukkasanaistemmin mutta lukumääräisesti sitäkin enemmän. Kuvia on vähemmän, mutta tilalla on runsaasti nuottiesimerkkejä erityyillisistä sävellyksistä. Ohjelmistossa on monipuolisesti lauluja sekä kirjan teemoihin liittyen että niiden ulkopuolelta.

5.5.1 Kuvat

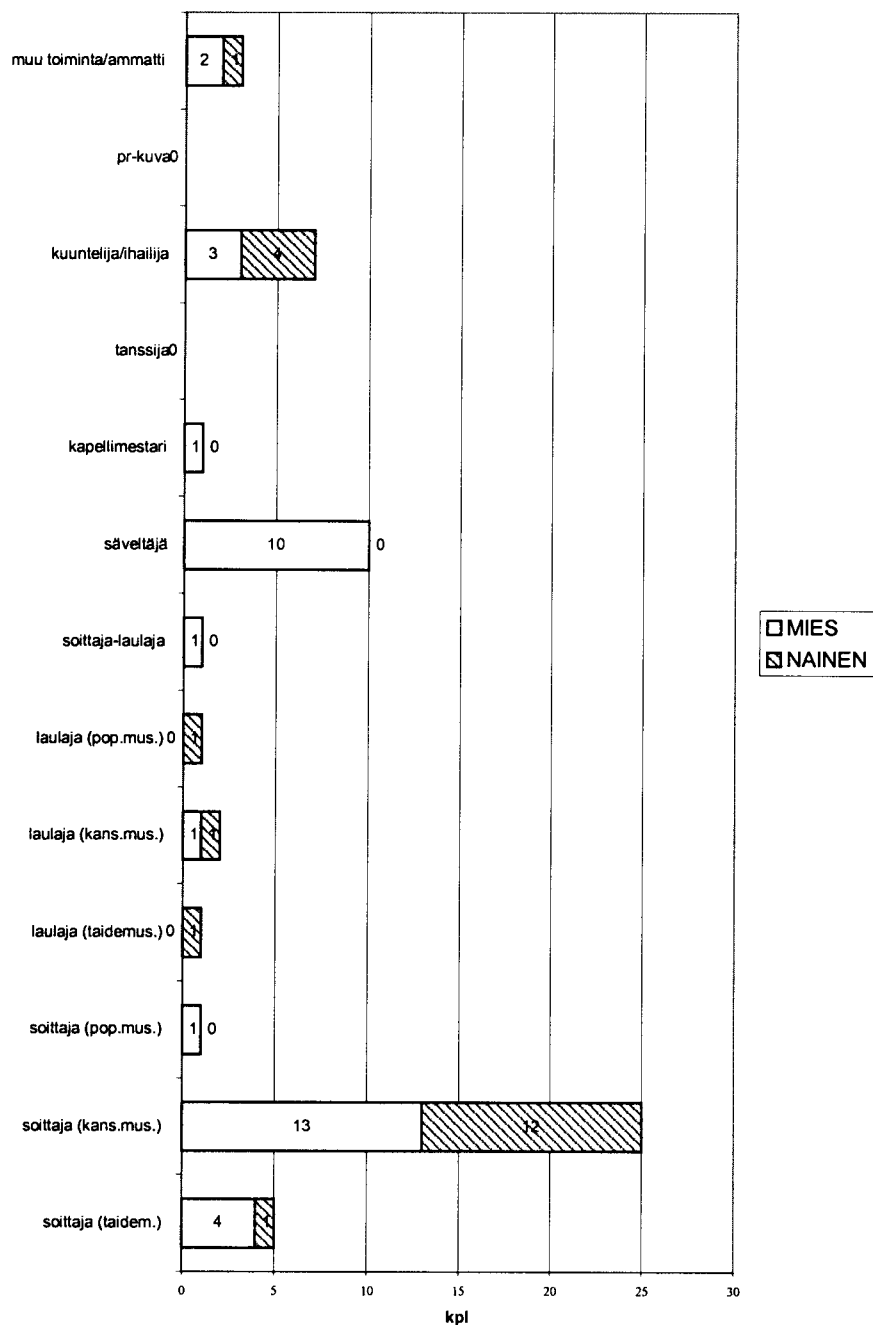
KAAVIO 9. Amadeus – musiikkimaisemia: miesten ja naisten määrällinen esiintyminen kuvissa.

Amadeus – musiikkimaisemia esittelee kuvissaan enemmän naisia kuin muut aineiston oppikirjat. Vaikka kirja onkin melko säveltäjäpainotteinen, on mukana myös monipuolinen osio suomalaisesta kansanmusiikista.

Säveltäjistä esitellään mm. Jean Sibelius, Erik Bergman ja Tuomas Kantelinen, kansanmusiikkiryhmistä Thalamus ja Loituma, joissa myös naiset ovat edustettuina. Naisia on kuvattu kansanmusiikin soittajana lähes puolessa kaikista kansanmusiikkiin liittyvistä kuvista.

Kirjan kuvissa esiintyvät säveltäjät ovat kaikki miehiä. Samoin on myös kapellimestareiden laita. Taidemusiikin soittajista miehiä on niin ikään suurin osa, neljä

viidestä. Naisia esitetään jälleen laulajina, populaarimusiikin ja taidemusiikin laulajat ovat kirjassa pelkästään naisia. Kansanmusiikin laulajana on kirjassa kuvattu yksi mies, kun taas soittaja-laulajat ja populaarimusiikin soittajat ovat ainoastaan miehiä.

KAAVIO 10 . Amadeus – musiikkimaisemia: miesten ja naisten roolit.

Kirjassa pyritään esittelemään sekä nais- että miessoittajia. Kattavassa kansanmusiikkiosiossa on onnistuttu poistamaan mielikuvia vanhoista pelimanneista, miehistä jotka soittavat vanhaa musiikkia vanhoilla soittimilla. Muussa kuvituksessa on pysytty vanhoissa rooleissa, joiden mukaan miehet säveltävät ja naiset laulavat.

5.5.2 Tekstit

TAULUKKO 7. Amadeus – musiikkimaisemia: miehiin ja naisiin liittyvien mainintojen määrä tekstissä.

	yleisnimi	erisnimi	yhteensä
MIEHET	22	55	77
NAISET	17	7	24

Amadeus – musiikkimaisemia noudattaa yleistä linjaa. Miesten erisnimiä on paljon, naisiin liittyviä yleisnimiä poikkeuksellisesti hieman vähemmän. Kaikkiaan mieheen liittyviä mainintoja on hieman yli kolme neljäsosaa.

Kirjan suomalaista kansanmusiikkia esittelevässä jaksossa kerrotaan kahden 1800-luvulla eläneen naismuusikon, Larin Parasken ja Kreetta Haapasalon tarina. Vastaavanlaisia esittelyjä ei muissa kirjoissa naisista ole. Molempien kerrotaan olleen elinaikanaan arvostettuja kansanmusiikin esittäjiä, jotka kiersivät pitkienkin matkojen takana.

Säveltäjäesittelyissä käsitellään mm. Sergei Prokofjevia ja Tuomas Kantelista. Johann Strauss nuoremasta kerrotaan, kuinka hän oli taitava liikemies ja miljonääri, joka pyöritti suurta viihdekoneistoa. Hänen isänsä todetaan jättäneen perheensä ja muuttaneen yhteen nuoren ompelijattaren kanssa. Isän ja pojan myrskyiset välit korjaantuivat vasta ennen isän kuolemaa. Strauss nuoremman kerrotaan olleen naimisissa kolme kertaa, mutta vaimoista ei mainita sen enempää.

Kirjassa käsitellään myös Claude Debussyn elämää. Nuoren Debussyn äiti kuvataan tukijana, joka perheen puutteesta huolimatta kustansi esikoisensa pianotunnit. Myös vartuttuaan Debussy eli taloudellisesti niukkaa aikaa, mutta solmittuaan toisen avioliittonsa varakkaan laulajattaren Emma Bacardin kanssa, hänen taloutensa oli turvattu. Naiset olivat siis monessa mielessä Debussyn säveltäjän työn pelastajia.

Kirjassa on otettu jonkin verran esille myös naisia musiikintekijöinä. Muuten kirjan teksteissä ei ole erityistä yritystä purkaa sukupuolirooleja ja -stereotyyppioita. Kuitenkin kirja on aineistosta ainoa, jossa musiikkia esittävästä naisista on kerrottu kokonaisen kappaleen verran.

6 RIVIEN VÄLISTÄ JA KUVIEN TAKAA - TULOSTEN

TARKASTELUA

Sekä kuvissa että teksteissä annetaan valitettavan vähän tietoa ja esimerkkejä naisista. Kaikki musiikin alueet kuvataan enemmän tai vähemmän miesvaltaisena, joskus varsin miehiseltä vaikuttavasta näkökulmasta. Ne oletukset, joita ennakkoon esitin, pitivät paikkansa. Miehiä on oppikirjoissa enemmän, naiset eivät loista kevyen musiikin edustajina tai säveltäjinä. Kirjan tekijöiden sukupuolella ei ole merkitystä miessukupuolen painottamiseen. Musiikin historia kuvataan yleensä miesten historiana, joissa naisilla on oma roolinsa, joka tosin ei pääse esille. Lieneekö syynä kirjantekijöiden rohkeuden puute vai kunnollisten esimerkkien puute.

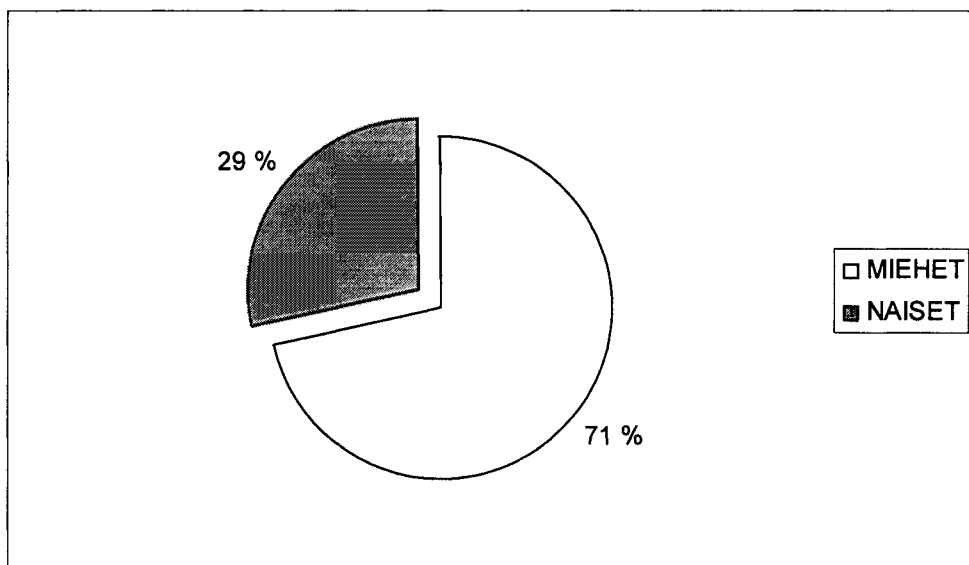
Teksteillä ja kuvilla on yleensä se yhteys, että kuvissa olevista henkilöistä puhutaan myös tekstissä. Kuitenkin naisten kohdalla on yleistä, että nimi mainitaan kuvatekstissä, mutta itse asiatekstissä henkilöä ei mainita. Miestenkin kohdalla on vastaavanlaisia tilanteita, mutta niitä on harvemmin.

Musiikin oppikirjat noudattavat sukupuolten näkökulmasta jonkinlaista piilopetussuunnitelmaa. Rivien väliin ja kuvien taakse on kirjoitettu, että naisilla ja miehillä on myös musiikin parissa omat tehtävänsä. Nämä tehtävät ilmenevät siinä, miten eri sukupuolia on kuvattu teksteissä ja myös siinä, mitä henkilöt tekevät kirjojen kuvissa.

Sillä, onko kirjan tekijöinä miehiä vai naisia, ei ole merkitystä sukupuoliroolien esiintymisessä. Tuntuu jopa siltä, että naiset ottavat kirjoissaan esille vähemmän naisia kun taas miesten tekemissä kirjoissa naisia on enemmän. Kirjoissa, joissa on enemmän tietomateriaalia on luonnollisesti enemmän mainintoja myös naisista, mutta vähän tietoa sisältävissä kirjoissa on keskitytty melkein pelkästään miehiin ja naisten osuus on häviävän pieni.

6.1 Kuvat

Myös musiikissa tunnetaan jako rooleihin sukupuolten perusteella. Pelkästään musiikin oppikirjoja selaamalla voi huomata, että miehiä on kuvissa selkeästi enemmän. Kaikkiaan 285 lasketussa kuvassa miehiä on 421 ja naisia 168 kappaletta. Miehiä on siis yli kaksi kolmasosaa.

KAAVIO 11. Koko aineisto: miesten ja naisten määrällinen esiintyminen kuvissa.

Karkeasti ryhmiteltynä aineiston kuvat jakautuvat soittaviin miehiin ja laulaviin naisiin. Miehet ovat populaarimusiikin soittajina suurin yksittäinen ryhmä, kun taas naisia ei populaarimusiikin soittajina juurikaan ole. Naisten osuus on tässä sisältöluokassa ainoastaan yhdeksän prosenttia. Sen sijaan populaarimusiikin laulajia on naisia

esittävässä kuvissa eniten. Miehiä on tässä ryhmässä kuitenkin hieman enemmän kuin naisia, vaikka lukumäärät menevätkin melkein tasan. Yhtä aikaa soittavia ja laulavia artisteja on miehissä selkeästi enemmän, yhdeksän kymmenestä.

Populaarimusiikissa kansanmusiikkia lukuun ottamatta naiset ovat nousseet tähdiksi miesten rinnalle vasta parin viime vuosikymmenen aikana. Sitä aikaisemmin muusikonuraansa tehneet naiset on valitettavan usein unohdettu. Kirjoissa halutaan luonnollisesti esitellä kuuluisimmat ja musiikkielämään eniten vaikuttaneet artistit, joiden joukkoon harvoin mahtuu naisia.

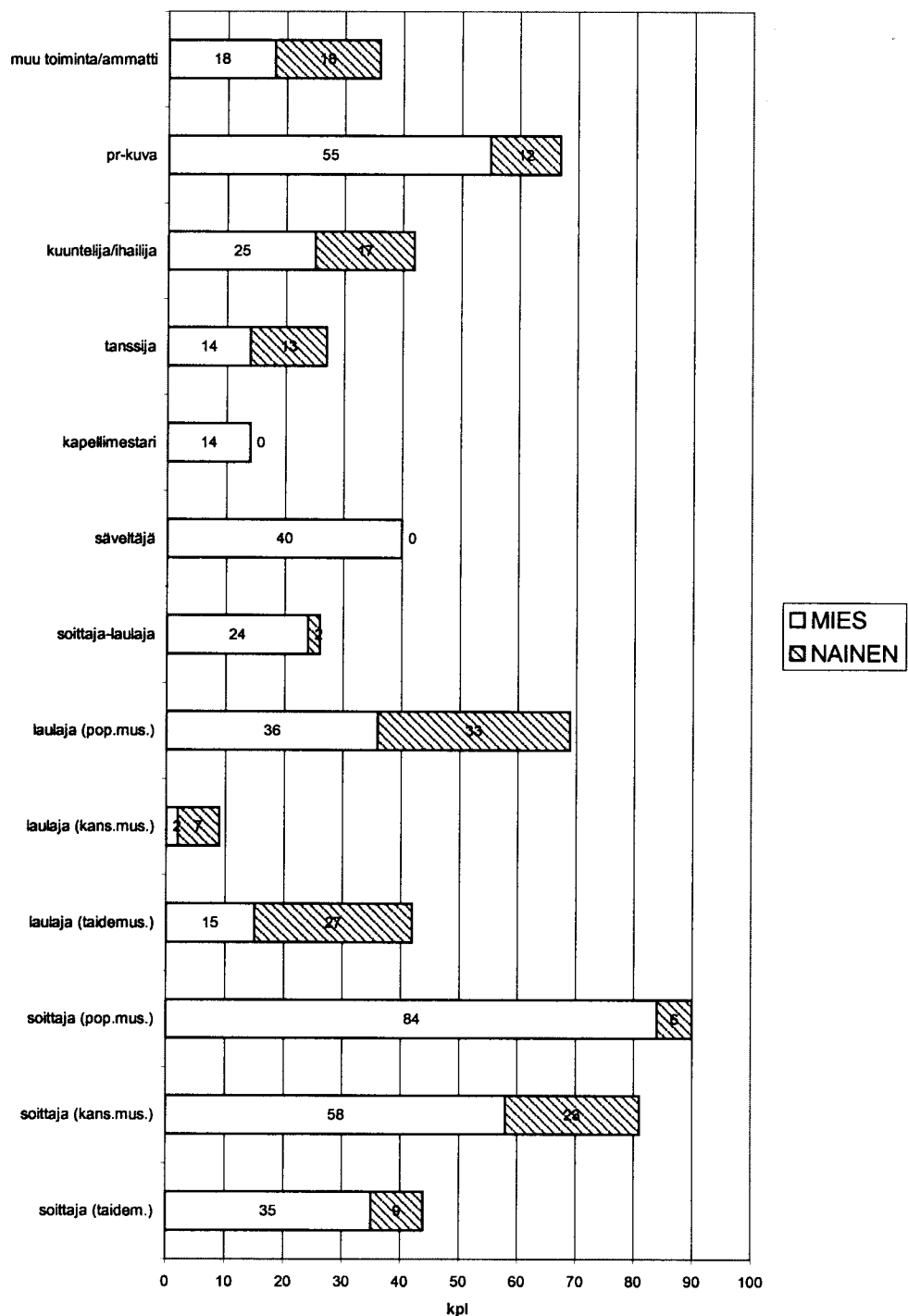
Naisten ylivoimaa laulajana kuvaavat erityisesti kansanmusiikin ja taidemusiikin laulajien sisältöluokat. Taidemusiikin laulajina naisia on hieman yli kaksi kolmasosaa ja kansanmusiikin laulajina jopa 78 % . Kuvatekstien perusteella miehet pitävät kuitenkin ”kovempaa ääntä”, sillä kuvissa olevat naiset ovat usein tuntemattomia suuruuksia ja miehet taas maailmankuuluja oopperatähtiä. Suomalaisista laulajista kiistaton suosikki on Karita Mattila, jonka kuva on lähes jokaisessa aineiston kirjassa.

Vaikka naiset ovatkin taidemusiikin laulajina yleisiä, on naisia taidemusiikin soittajista ainoastaan joka viides. Kirjoissa esitellään taidemusiikin soittajia melko harvoin. Miesten runsaaseen lukumäärään on vaikea löytää syitä. Nykyään lehtien palstoilla on sekä mies- että naispuolisia pianisteja, viulisteja tai huilisteja, mutta oppikirjoissa esiteltävät muusikot ovat silti suurimmaksi osaksi miehiä. Hyvin usein kuvassa on nimetön naissellisti ja viereisellä sivulla on kokovartalokuva menestyneestä miesviulistista, jonka nimi on mainittu kuvatekstissä.

Erityisesti suomalaista kansanmusiikkia käsittelevissä kokonaisuuksissa on kiitettävästi esitelty naispuolisia soittajia miesten joukossa. Muiden maiden kansanmusiikki keskittyy kuitenkin kuvaamaan lähinnä miehiä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Kansanmusiikin pitäisi olla koko kansan musiikkia, ja molemmilla sukupuolilla oma osansa musiikkikulttuurista. Naisia onkin kuvissa lähes neljäsosa. Yhdessä aineiston kirjoista on kuvattu kuuluisia suomalaisia naiskansanmuusikoita ja toisessa on huomattu naisten merkitys afrikkalaisessa musiikkielämässä.

Kirjoissa käytetään poikkeuksetta yhtälöä kapellimestari = mies + tahtipuikko. Kaikki kuvissa olevat kapellimestarit ovat maailmalla menestyneitä, yleensä suomalaisia miehiä. Tilanne on sikäli todenmukainen, että suurin osa maailman arvostetuimmista kapellimestareista on vielä miehiä. Naiset ovat kuitenkin päässeet pitkälle kansainvälisissä kapellimestarikilpailuissa ja esimerkiksi Yhdysvalloissa ja

Australiassa on naiskapellimestareita suurienkin orkesterien johdossa. Musiikin oppikirjat ovat siis muusta ajanmukaisuudestaan huolimatta vielä hieman jälkijunassa.

KAAVIO 12. Koko aineisto: miesten ja naisten roolit.

Myös naispuolisten säveltäjien näkymättömyys kuvissa ihmetyttää. Ovathan naiset tehneet sävellystyötä ainakin Klara Schumannista lähtien, varmasti myös paljon sitä ennen. Naissäveltäjät eivät ole saaneet osakseen huomiota, löytyneekö selitys siitä, että he ovat jääneet nerokkaiden aikalaistensa jalkoihin. Historiassa syynä on tietysti se, että naisilta odotettiin kaikkea muuta kuin ”taiteilijan haihattelua”. Edes säveltäjä Kaija Saariahoa ei ole kuvissa muistettu.

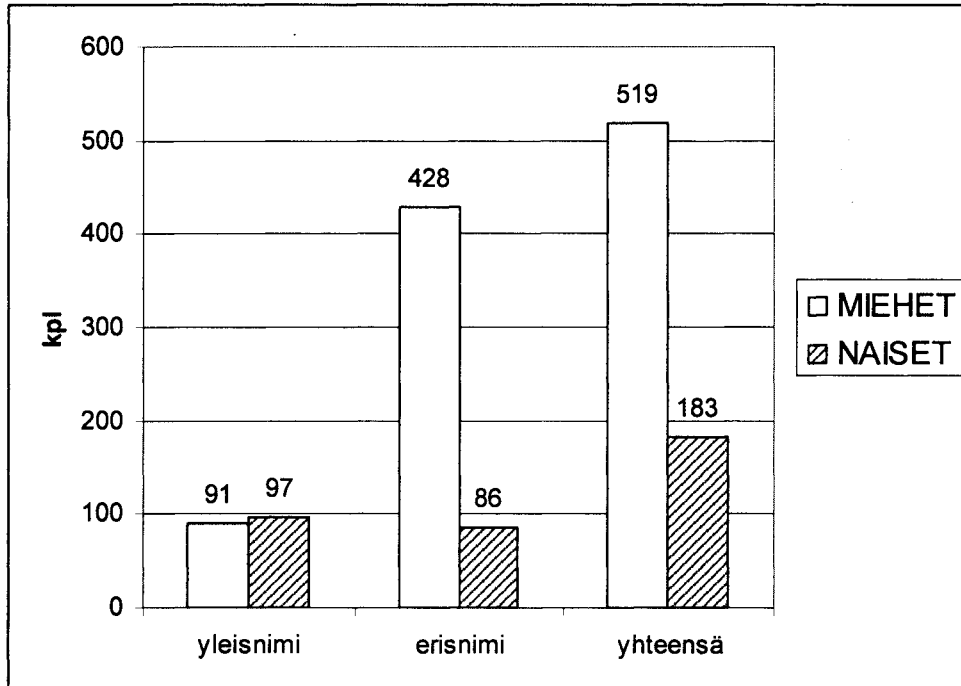
Miehet poseeraavat yllättävän usein pr-kuvissa. Pr-kuvia otetaan usein tuotteesta, jota myydään myös ulkomusiikillisin mielikuvin. Mieskokoontapainoista otetut kuvat on usein kohdistettu naisyleisölle, jonka uskotaan tekevän ostopäätöksiä kuvien perusteella. Naiset esiintyvät kirjoissa harvoin pr-kuvissa, miehistä näissä kuvissa esiintyy 82 %. Pr-kuva sisältää melko vähän informaatiota, tositilanteessa otetussa kuvassa näkyy sen sijaan muusikon instrumentti, joskin kuva voi olla epätarkempi.

Tanssijan ja kuuntelijan rooli ei suoraan liity musiikin tekemiseen, mutta ilman musiikkia ei ole tanssijaa eikä kuuntelijaa. Kirjojen tanssijat ovat tasapuolisesti miehiä ja naisia. Yleensä tanssijoita esittävässä kuvissa on tanssipari, muutamassa myös yksittäisiä tanssijoita ja tanssiryhmä. Kuuntelijat tai ihailijat ovat enimmäkseen miehiä, mutta naisiakin on 40 %. Naisia tai tyttöjä kuvataan faneina, jotka pyrkivät pääsemään lähelle idoliaan, miespuoliset kuuntelijat taas pysyvät kauempana.

6.2 Tekstit

Kirjojen tekstit ovat selkeästi miespainotteisia. Naisiin liittyviä yleisnimiä on kuitenkin enemmän kuin miehiin liittyviä. Sitä vastoin miesten nimiä on erisnimistä yli 80 %. Miesten tiuha esiintyminen selittyy kuvien tavoin kirjojen aihekokonaisuuksien valintaan. Taidemusiikin ja populaarimusiikin historian painottaminen johtaa vääjäämättä naisten näkymättömyyteen.

Taidemusiikin historiassa kuvataan enimmäkseen miehiä, lähinnä säveltäjiä. Joskus kerrotaan myös päähenkilön vanhemmista, sisaruksista tai vaimosta. Isät kuvataan usein joko kannustavana tai voimakkaana kasvattajana, äidit poikkeuksetta uhrautuvina ja hoivaavina emoina. Säveltäjien vaimot ovat niin ikään hoitajia, jotka kestävät taiteilijamiehien oikut kärsivällisinä.

KAAVIO 13. Koko aineisto. Miehiin ja naisiin liittyvien mainintojen määrä tekstissä.

Kirjoissa esiteltävät taidemusiikin esittäjät ovat yleensä miehiä. Kuvissa saattaa olla miesten ohella naismuusikoita, mutta tarkemmat tarinat kertovat miesten muusikonurasta. Menestyneitä naismuusikoita ei tarvitsisi edes hakea kaukaa, suomalaisetkin soittavat maailmalla ja saavat suosiota osakseen.

Populaarimusiikkia kuvataan jokaisessa kirjassa miesten alueena: miesmuusikkojen musiikkia ja elämäntarinaa kuvaillaan seikkaperäisesti, naismuusikot puolestaan jäävät vain maininnaksi listaan. Aineiston uusimmissa kirjoissa otetaan esille myös 1990-luvun tyttöbändi-ilmiö, mutta genren musiikkia kuvataan vain lyhyesti, jopa vahvistaen asenteellisia stereotyyppioita. Miesmuusikoiden musiikkia ei kirjoissa arvostella, vaan kerrotaan neutraaleja faktatietoja.

Naispuoliset rockmuusikot on huomattu lukion Introssa kiitettävästi. Vaikka aiheesta ei selitetä pitkällisesti, on naisten tekemä musiikki päässyt joukkoon ilman erityistä korostamista tai asenteellisia kommentteja. Muut oppikirjat eivät ole muistaneet lähihistoriaa, jonka aikana populaarimusiikissa on tapahtunut paljonkin sukupuolirooleihin vaikuttavia asioita. Kuitenkin kirjojen pääpaino on naislaulajissa, ei soittajissa.

Kirjoista on havaittavissa myös kahtiajako muusikon ja kuuntelijan välillä. Tekstit kuvailevat yhtyettä ja sen ihailijoita ja muodostaa jaon soittajamiesten ja ihailijanaisten välille. Esimerkkinä on Dingon voittokulku 1980-luvulla, jota kuvaillaan useassa kirjassa. Kirjoissa todetaan, että juuri nuoret tytöt olivat yhtyeen suurin ihailijajoukko.

On mielenkiintoista huomata, että naisten näkymättömyydestä huolimatta kirjat ovat täynnä naisaiheista musiikkia. Naisten nimiä on annettu oopperoille, musikaaleille, orkesteriteoksille, soolokappaleille, rockballadeille ja monille yhtyeille. Miesten nimet ovat tuskin saaneet yhtä paljon huomiota osakseen. Miehet ovat musiikintekijöinä ammentaneet ideoita vastakkaisesta sukupuolesta ja sukupuolten välisestä jännitteestä.

7 KIRJAT KIINNI

Vaikka nykyisessä koululaissa esitetään vaatimus oppilaiden välisestä tasa-arvosta ja sen kehittämistä, ei missään asiakirjassa mainita, miten tämän tasapuolisuuden tulisi ilmetä esimerkiksi musiikin oppikirjoissa. Oppimateriaalin sukupuoliroolien ja stereotyyppien arvioiminen on virallisten kriteerien puutteen vuoksi hankalaa. Ongelmana on myös se, että jokainen yksilö muodostaa omat käsityksensä sukupuolten olemuksesta. Jokainen opettaja käsittelee tyttöjä ja poikia omalla tavallaan, usein kiinnittämättä edes huomiota sukupuoliroolien asettamiin vaatimuksiin.

Kirjantekijät haluavat olla mahdollisimman ajanmukaisia siitäkin syystä, että oppilaiden on helpompi omaksua omaan kokemusmaailmaansa liittyviä asioita. Sukupuoliroolit ovat kuitenkin juuttuneet paikoilleen. Kirjojen yleisilmettä on uudenaikaistettu, mutta sisällölliset seikat ovat entisenlaisia. Musiikkitunnilla luokka jakautuu usein samalla tavalla kuin musiikin oppikirjoissakin, pojat soittavat ja tytöt laulavat. Onko musiikin oppikirjoilla jonkinlaista vaikutusta asiaan?

Kaikille yhteiset musiikin kurssit seitsemännellä luokalla vaikuttavat siihen, valitseeko oppilas musiikin vielä kahdeksi vuodeksi vai meneekö hän seuraavan kerran opiskelemaan musiikkia vasta lukiassa. Musiikinkirjoja on mukava selata. Niitä saatetaan katsella koko vuosi, niistä luetaan kokeisiin ja niitä lainataan kotiin, jos kirjaa ei saa omaksi. Kirja on siis oppilaan mukana monessa menossa. Olisi sangen ikävää, jos

tyttö ei tartu bassonvarteen tai poika ei suostu laulamaan pelkästään sen takia, että oppikirja ei näytä mallia tai opettaja ei muista rohkaista henkilökohtaisesti.

Tutkimuksessani olen halunnut käsitellä sukupuolten välistä tasa-arvoa siitä näkökulmasta, että jokaisella yksilöllä on vapaus kehittää itseään haluamassaan asiassa sukupuolten raja-aidoista välittämättä. Musiikkitunnilla pojat ja tytöt tarvitsevat rohkaisua tehdessään valintoja huolimatta siitä, onko kyseessä ”tyttöjen homma” tai ”poikien soitin”.

Miehet ovat siis edelleen naisia näkyvämpiä historian, äidinkielen ja kielten oppikirjojen lisäksi myös musiikin oppikirjoissa. Kaikki ne oppikirjat, joita koulussa käytetään sisältävät enimmäkseen tietoa miehistä ja heidän maailmastaan. Naisten ja tyttöjen maailma on esillä vain satunnaisesti. Mikään tutkimistani kirjoista ei ottanut asiakseen kuvata erityisesti naisia. Vain yksi aineiston kirjoista yllätti positiivisesti kuvituksellaan, jossa oli myös useita naismuusikoita.

Pelkästään painettu teksti tai kuva artistista ei ole tarpeeksi voimakas luomaan mielikuvia sukupuolille määritellyistä rooleista. Samalla on todettava, että roolit ovat muotoutuneet oppilaan mielessä jo ennen kouluun tuloa. Silti oppimateriaalin stereotyyppioita vahvistavaa roolia ei kannata väheksyä. Jos opettaja kommentoi kirjan kuvaa tai tekstiä asenteellisesti tai ilmaisee omia stereotyyppisiä mielipiteitään elein ja ilmein, saattaa oppilas olettaa että asenne on toivottava. Asenteiden välittäminen tapahtuu pienillä keinoilla, joita ei saateta edes tiedostaa.

On vaikeaa löytää syitä sille, miksi miehet ovat edelleenkin pääosassa oppikirjoissa. Historiaan on helppo vedota. Naiset ovat vasta viime vuosituhaten loppumetreillä nousseet miesten rinnalle yhteiskunnan jäseninä. Musiikki on siinä vielä alkutekijöissään. Pelkästään valtakunnan suurinta sanomalehteä lukiessa voi helposti huomata, kuinka kulttuurisivuilla kerrotaan miesten ensikonserteista ja produktioista. Naisia ei ole unohdettu, mutta heistä puhutaan vähän.

Kirjoissa on selkeästi havaittavissa jako taidemusiikin ja populaarimusiikin esittäjien välillä. Taidemusiikin esittäjät voivat kirjojen mukaan olla myös naisia. Populaarimusiikki taas jakautuu osiin, joissa blues, jazz ja rock ovat maskuliinista musiikkia. Kansanmusiikki, iskelmä ja popmusiikki ovat sekä maskuliinista että feminiinistä musiikkia. Jakoa ei suoraan ilmaista eikä sitä perustella, mutta teksti ja kuvat ilmaisevat kannan.

Tutkimus herätti paljon kysymyksiä. Musiikin sukupuolirooleja ei ole paljonkaan tutkittu musiikkikasvatuksen näkökulmasta. Haluaisin mielelläni vastauksen vielä kysymyksiin, miten oppilaat havainnoivat musiikin oppikirjojen sukupuolirooleja tai löytävätkö oppilaat kirjoista stereotyyppioita. Erityisen kiinnostavaa olisi selvittää sukupuoliroolien jakautumista musiikin oppitunneilla ja niitä mekanismeja, jotka vaikuttavat sukupuolten jakautumiseen tunneilla.

Kirjantekijöillä on kirjoja tehdessään paljon muutakin mietittävää kuin naisten tai miesten kuvat, teksteissä ilmenevistä sukupuolista puhumattakaan. Ei ole tietysti mahdollista tehdä tytöille ja pojille omia, sukupuoleen sidonnaisia kirjojaan, joissa annetaan monipuolisia esimerkkejä musiikin tekijöistä ja muusikoista, mutta helpompikin keino on olemassa: vaihdetaan muutama miessäveltäjän kuva naiseksi, poistetaan kirjan turhin kappale ja kerrotaan vaikkapa klassista laulua opiskelevasta nuoresta miehestä.

Musiikkitunnit, oppimateriaali ja opettaja eivät ole suinkaan ainoita tahoja, jotka vaikuttavat oppilaiden mielikuviin sukupuolista ja niiden rooleista. Sukupuoliin liittyvää informaatiota tulee joka tuutista, televisiosta, lehdistä ja internetistä, vertaisryhmistä puhumattakaan. Opettajan täytyy sitten tasapainoilla kaiken ulkopuolisen tiedon keskellä. Kriittisyys ja epäolennaisen tiedon suodattaminen on tärkeää sekä opettajalle että oppilaille. Pieni epäluuloisuus ja tarkkakorvaisuus ovat oivallisia aseita asenteellista oppimateriaalia ja stereotyyppisiä lausumia vastaan.

Sukupuolten erilaisuus on koulussakin rikkaus. Erilaisuus voi myös muuttua taakaksi, jota voidaan välttää jos tytöt ja pojat saavat mahdollisuuden oppia musiikki tunnilla juuri sitä mitä haluavatkin, rooleista riippumatta. Ja onhan se mukavaa, että saa joskus kiusoitella vastakkaista sukupuolta, vaikkapa Musikantti 7:n sanoin:

”Tässä kylässä poikia on, mutt’ heiss on pieni vika:
suu on toisella korvalla ja nassuttaa kuin sika.

Älkää te luulko tän kylän likat, että tarjona ollaan teille
Toisesta kylästä komiammat likat reissuja tekee meille.”

LÄHTEET

Ensisijaiset lähteet

Juutilainen, E-M. & Kukkula, T. 2000. Intro. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Juutilainen, E-M. & Kukkula, T. 1996. Musiikin aika yläaste 1. Porvoo: WSOY.

Kangas, P. & Suomela, M. 1999. Musikantti 7. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Kasper, E. & Lampila, R. 1999. Amadeus. Johdatus musiikin maailmaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Kasper, E. & Lampila, R. 2000. Amadeus. Musiikkimaisemia. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Painetut lähteet

Broady, D. 1986. Piilo-opetussuunnitelma -- mihin koulussa opitaan. Tampere: Vastapaino.

Cleve, G. 1984. Mitä mieltä naisesta, englannin oppikirja? Kasvatus 15 (5)

Gordon, T. & Lahelma, E. 1992. Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.): Letit liehumaan - tyttötutkimus murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo: WSOY.

Huttunen, J. & Happonen, R. 1974. Oppimateriaali ja sukupuoliroolit. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja no 9. Mänttä: Valtion painatuskeskus.

Laaksovirta, T. 1998. Tutkimuksen lukeminen ja tekeminen. Helsinki: Hakapaino Oy

Lahelma, E. 1987. Sukupuolten tasa-arvo koulussa. Opetusministeriön suunnittelusihteeristön julkaisuja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Lahelma, E. 1992. Sukupuolten eriytyminen peruskoulun opetussuunnitelmassa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 132. Helsinki: Yliopistopaino.

Lahelma, E. 1995. Naistutkimuksen näkökulmia opetuksen tutkimuksessa ja suunnittelussa. Teoksessa Vaahtokari, A. & Vähäpassi, A. Tutki, vertaile, arvioi. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammerpaino Oy.

Lahelma, E. & Gordon, T. 1999. Rajankäyntiä – sukupuoliopetussuunnitelmassa ja koulun käytännöissä. Teoksessa Arnesen, A. (toim.). Eroja ja yhtäläisyyksiä. Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Lindroos, M. 1997. Opetusdiskurssiin piirretty viiva. Tyttö ja poika luokkahuoneen vuorovaikutuksessa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia. Helsinki: Hakapaino Oy.

Meri, M. 1995. Mitä koululuokassa todella tapahtuu? Teoksessa Vaahtokari, A. & Vähäpassi, A. Tutki, vertaile, arvioi. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammerpaino Oy

Määttä, K. & Turunen, A. 1991. Tasa-arvokasvatuksen didaktiikan perusteet. Loimaa: Loimaan Kirjapaino Oy.

Olafsdottir, M. 1999. Tyttö- ja poikapedagogisia käytäntöjä päiväkotia ”Hjallissa”. Teoksessa Arnesen, A. (toim.). Eroja ja yhtäläisyyksiä. Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Peepre, M. & Keinänen, N. 2000. Reading Our World. A guide to practical and theoretical criticism. Helsinki: Yliopistopaino.

Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.

Reisby, K. 1999. Sukupuoliheikkä pedagogiikka. Teoksessa: Arnesen, A. (toim.) Eroja ja yhtäläisyyksiä. Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Saarnivaara, M. 1990. Nainen ja mies – eilen, tänään, huomenna. Teoksessa: Haataja, A. & Lahelma, E. & Saarnivaara, M. Se pieni ero – kirja tasa-arvokasvatuksesta. Kouluhallitus. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Selander, S. 1991. Pedagogic Text Analysis. Teoksessa Julkunen, M. & Selander, S. & Åhlberg, M. Research on Texts at School. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus.

Tarmo, M. 1989. Tavallinen tyttö ja tavallinen poika: oppilaiden käsityksiä sukupuolesta. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tarmo, M. 1986. Tytöt ja pojat koulututkimuksen valossa. Kasvatustieteiden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 370/1986. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston painatuskeskus.

Painamattomat lähteet

Anttila, P. 1999a. Elektroninen dokumentti. Viitattu 16.10.2000.
<http://www.metodix.com/metodi/pirkko/sisallonanalyysi.htm>

Anttila, P. 1999b. Elektroninen dokumentti. Viitattu 16.10.2000.
http://www.metodix.com/metodi/pirkko/tutkimuksen_luotettavuus.htm

Anttila, P. 1999c. Elektroninen dokumentti. Viitattu 16.10.2000.
http://www.metodix.com/metodi/pirkko/tutkimuksen_reliabiliteetti.htm

Anttila, P. 1999d. Elektroninen dokumentti. Viitattu 16.10.2000.
http://www.metodix.com/metodi/pirkko/tutkimuksen_validiteetti.htm

Saini, R. 1990. Musiikin oppikirjojen sisällönanalyysi sukupuoliroolien ja roolistereotyyppien näkökulmasta. Ala-asteen oppikirjat 1985-1990. Pro gradu. Jyväskylä.

Ruponen, H. & Takala, M.-L. 1985. Aspects of sex-roles and their existence in Jet-Set and SIIE. Pro gradu. Jyväskylä.

Palmu, T. 1991. Aapisen sukupuoli-ideologia – kolmen 1990-luvun alussa käytetyn aapisen sisällönanalyysi. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma.

LIITE 1

KUVA-ANALYYSI	no.
KIRJA	Musiikin aika: Yläaste 1
TEKIJÄT	Juutilainen - Kukkula
julkaisuvuosi	1996

MIES

NAINEN

	MIES	NAINEN
soittaja (taidem.)	0	0
soittaja (kans.mus.)	4	2
soittaja (pop.mus.)	2	0
laulaja (taidemus.)	0	1
laulaja (kans.mus.)	0	4
laulaja (pop.mus.)	1	1
soittaja-laulaja	1	0
säveltäjä	1	0
kapellimestari	1	0
tanssija	0	0
kuuntelija/ihailija	0	0
pr-kuva	9	1
muu toiminta/ammatti	4	5

23

14

LIITE 2

KUVA-ANALYYSI	no.
KIRJA	Intro
TEKIJÄT	Juutilainen-Kukkula
julkaisuvuosi	2000

MIES

NAINEN

soittaja (taidem.)	9	4
soittaja (kans.mus.)	23	6
soittaja (pop.mus.)	19	2
laulaja (taidemus.)	2	5
laulaja (kans.mus.)	1	2
laulaja (pop.mus.)	13	3
soittaja-laulaja	6	0
säveltäjä	2	0
kapellimestari	3	0
tanssija	2	2
kuuntelija/ihailija	19	8
pr-kuva	0	6
muu toiminta/ammatti	5	5
yht.	104	43

LIITE 3

KUVA-ANALYYSI	no.
KIRJA	Musikantti 7
TEKIJÄT	Kangas - Suomela
julkaisuvuosi	1999

MIES**NAINEN**

soittaja (taidem.)	8	2
soittaja (kans.mus.)	13	3
soittaja (pop.mus.)	42	4
laulaja (taidemus.)	6	12
laulaja (kans.mus.)	0	0
laulaja (pop.mus.)	15	22
soittaja-laulaja	6	1
säveltäjä	16	0
kapellimestari	6	0
tanssija	6	3
kuuntelija/ihailija	3	1
pr-kuva	35	5
muu toiminta/ammatti	5	5
yht.	161	58

LIITE 4

KUVA-ANALYYSI	no.
KIRJA	Amadeus – Johdatus musiikin maailmaan
TEKIJÄT	Kasper - Lampila
julkaisuvuosi	1999

MIES

NAINEN

soittaja (taidem.)	14	2
soittaja (kans.mus.)	5	0
soittaja (pop.mus.)	20	0
laulaja (taidemus.)	7	8
laulaja (kans.mus.)	0	0
laulaja (pop.mus.)	7	6
soittaja-laulaja	10	1
säveltäjä	11	0
kapellimestari	3	0
tanssija	6	8
kuuntelija/ihailija	0	4
pr-kuva	11	0
muu toiminta/ammatti	2	2
yht.	96	31

LIITE 5

KUVA-ANALYYSI	no.
KIRJA	Amadeus - Musiikkimaisemia
TEKIJÄT	Kasper - Lampila
julkaisuvuosi	2000

MIES

NAINEN

soittaja (taidem.)	4	1
soittaja (kans.mus.)	13	12
soittaja (pop.mus.)	1	0
laulaja (taidemus.)	0	1
laulaja (kans.mus.)	1	1
laulaja (pop.mus.)	0	1
soittaja-laulaja	1	0
säveltäjä	10	0
kapellimestari	1	0
tanssija	0	0
kuuntelija/ihailija	3	4
pr-kuva	0	0
muu toiminta/ammatti	2	1
yht.	36	21